శ్రీ

హనుమద్రామసంగ్రామము.

అను

(శ్రీరామాంజనేయుల యుద్ధము.)

ఇది

అభినవరాఘవము, ప్రసన్నయాదవ, పాండవాజ్ఞాతవాసము,
విజయబొబ్బిలి, ఉషాపరిణయము, సారంగధర,
మహాభారతసారము రచించిన

శ్రీయుత ద్రోణంరాజు సీతారామారావుగారిచే

రచింపఁబడి

భీమడోలు బుక్కుసెల్లర్

కురుకూరి సుబ్బారావుచే

ప్రకటింపఁబడియె.

కాకినాడ:

స్కేప్ అండ్ కో., ముద్రాక్షరశాల ముద్రితము.

1922.

[వెల రు 0—10—0 లు.

ఈనాటకమందు వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.

యయాతి—సూర్యవంశపురాజు.

విశారదుఁడు—మంత్రి.

సుశర్మ—చెలికాఁడు.

రాముఁడు—సాకేతపురాధీశుఁడు.

లక్ష్మణుఁడు—రామునితమ్ముఁడు.

విశ్వామిత్రుఁడు

వసిష్ఠుఁడు

నారదుఁడు — మునులు

దూర్వాసుఁడు

హనుమంతుఁడు

సుగ్రీవుఁడు

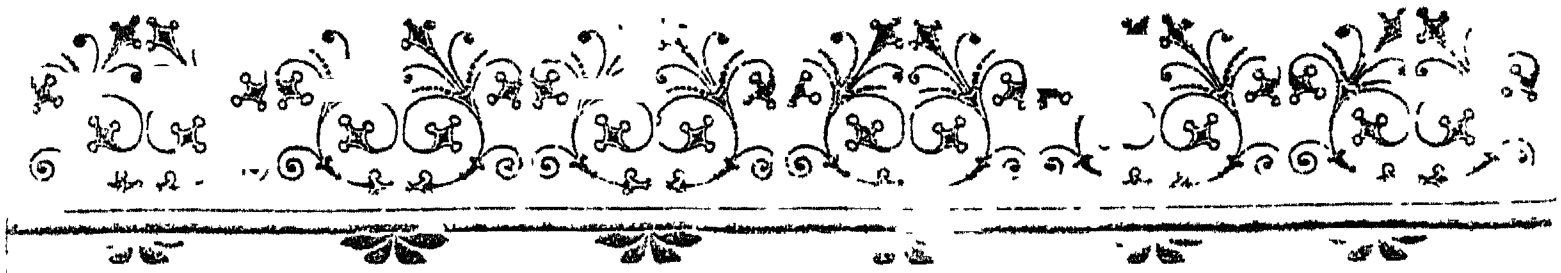
అంగదుఁడు — వానరులు.

పరమేశ్వరుఁడు—

స్త్రీలు

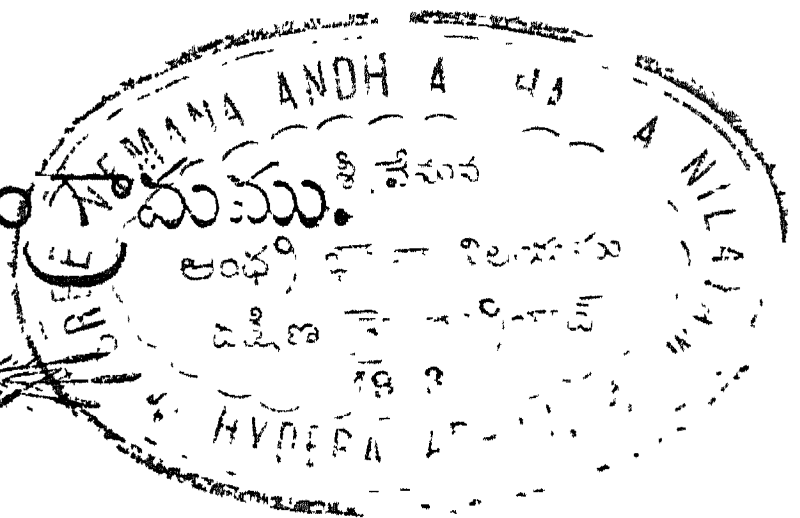
చారుమతి—యయాతి భార్య.

శ్రీ

హనుమద్రామ సంగ్రామము.

నాంది.

మ. చిరభాగ్యోదయ ప్రాప్తిహేతువు శుభ ♦ శ్రీ కారణంబున్ సత్కవీ
శ్వర శ్లాఘాభరణంబు మౌనివందిత ముమా ♦ పద్మాయతాక్షీమనో
హరసంసేవిత మార్యరక్షణము, ను ♦ ద్యచ్ఛౌతు సంహార మా
వరరామ ప్రభుపుణ్య పాదరజమే ♦ పాలించు మిమ్మెప్పుడున్.

[నాంద్యంతమున]

సూత — (ప్రవేశించి) అతివిస్తరంబెందుకు? కాలహరణంబునకీసభ్యులోర్వజాలరుగదా. (ప్రక్కజూచి) పారిపార్శ్వకా! నీవొకసారి యిటురమ్ము.

పా — ఆర్యా! ఏమిసెలవు?

సూత — ఇంకను నేమిసెలవని యడుగుచుంటివా.

తే. గీ. నూతనంబైన చరితంబు ♦ ఖ్యాతిమీఱ
నాడువారలమంచును ♦ నాసతోడ
వచ్చియున్నారు సభ్యులు ♦ వారిగాంచె
వీరి రంజింపజేయుట ♦ వేడ్క గాదె.

పారి — నాటకప్రదర్శనాకౌశలురగు తమకిదియసాధ్యమైనకార్యమా?

సూత — ఓయీ! అట్లనవలదు. ఎట్టిసమర్థునకైనను, తా బూనిన కార్యము కొనసాగువఱకు, భయముగనే యుండును.

పారి—అట్లయిన మనమిప్పుడే ప్రదర్శనంబున సభ్యుల నానందపఱుపవలయును

సూత—ఇటీవల "హనుమద్రామ సంగ్రామ" మను నూతననాటకమొకటి వెలువడినది. అయ్యది ప్రదర్శించినచో బాగుండునని తలంచితిని.

పారి—నాటకముయొక్క గుణాగుణములు మీకు దెలియవలయునుగాని యల్పజ్ఞానవయస్కుడ నగునా కేమి తెలియును. అయ్యో మఱచితి. నాటకముపేరు హనుమద్రామసంగ్రామమా! విచిత్రముగా నున్నదే. ఇందు రామునకును హనుమంతునకు పోరాటము జరుగునా యేమి?

సూత—నాటకనామమే యాయంశమును సూచించుచున్నదికదా. నీ తలంచినట్లు యయాతియను నొక రాజచంద్రుని కారణంబున నిది సంభవించును.

పారి—అట్లయిన నీనాటకము సభ్యుల వీనులకు విందు గొలిపితీరు. కరుణంబూని నాటక ప్రణేతనామము గూడ దెలిపి ధన్యుఁ జేయుము.

సూత—నాటకకర్త మనకు జిరపరిచితుండే.

శా. నానాదిక్తటగేయకీర్తియగు ద్రో ♦ ణంరాజ వంశోద్భవుం
డౌ నారాయణ రాయనందనుడు శ్రీ ♦ శాంఘ్రిద్వయాభక్తి
ధానుండున్ విబుధానువర్తనుడు శ్రీ ♦ తారామనామాంకుడెం
తో నైపుణ్యత వ్రాసె సత్కృతులు సం ♦ తోషింపసాంతంబులన్

తెలిసినదా. ఇంక మనము జాగుసేయక ప్రదర్శనము ప్రారంభింతము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీ

హనుమద్రామ సంగ్రామము.

ప్రథమాంకము.

[యయాతియు, మంత్రి యగు విశారదుండును ప్రవేశించుచున్నారు.]

యయా.—మంత్రి వర్యా! విశారదా!

తే. గీ. మఖములన్నిటియందును ♦ మహిని దురగ
యాగమేగొప్ప; యదిచేసి ♦ యలరువారు
నిందిరామనోహరుకృప ♦ నందగలిగి
చెలగుదురటంచు మౌనులు ♦ సెప్పుచుందు.

సమస్తవాంఛితార్థ ఫలప్రదంబును, నిఖిలపాపక్షయంబును, నగు నాయశ్వమేధయాగంబు నేను జేయ సమకట్టి మునివర్యులచేత దద్విధానంబు నెఱింగి యందులకు గావలయు వస్తుసామగ్రి నిగూర్పుమని నీకు దెలిపియుంటినిగదా?

విశా.—దేవరయాజ్ఞను శిరంబున ధరించి, సమస్తంబును జాగ్రతచేయించితివి. ఇంక యాగశాలలు మాత్రము నిర్మింపవలసియున్నది. వానికై తగు ప్రదేశంబు నారయుచుంటిని.

యయా—మనపురపరిసరప్రాంతారణ్యంబున దుష్టసత్వంబుల నుక్కడగించి యయ్యరణ్యంబున గొంతభాగంబు ఛేదించి యచ్చట నిర్మింప జేయుము.

విశా—ఆ ననుసరించెదగాక.

యయా—నేను యాగమాచరించువాడనే కాని, భారమంతయు నీభుజస్కంధమునందు వహింపవలయును

విశా—మహారాజా! సేవకునితో నిట్లు చెప్పవలెనా.

సేవ—(ప్రవేశించి)దేవా! దేవరదర్శనార్థమై వసిష్ఠాగస్త్యదుర్వాస విశ్వామిత్ర నారదాదిమునీంద్రు లేతెంచి నిరీక్షించియున్నారు.

యయా—ఏమీ! మునివర్యులందఱును వచ్చియున్నారా! ఏమి నాభాగ్యము. (మంత్రి నిజూచి) మంత్రీ! మన మామహాత్ముల కెదురేగి తోడ్కొని రావలయును.

[ఆసనములనుండి లేచి యించుక నడవగా మునులు ప్రవేశింతురు.

యయా—తాపసోత్తములారా! వందనములు.

మునులు—కల్యాణమగుంగాక!

యయా—మునివర్యులారా! ఈ యాసనంబుల నధిష్ఠింపుడు.

ముని—(ఆసీనులగుదురు)

ఉ. తాపసచంద్రులార! కడు ♦ ధన్యతఁగాంచెను నాదుజన్మ; మీ
రీపగిదిన్ గృపారసము ♦ నెంతయు నాపయి జాలజేసినన్
బాపములెల్ల బాయదగు ♦ మార్గము జూపగగల్గినారికన్
శ్రీపతికిన్ బ్రియంబుగను ♦ జెచ్చెర యాగము జేతు ధాత్రిలోన్.

తాపసోత్తములారా! ఈదీనుని యెడలఁ గృపబూని కృతార్థునిజేయ దలంచి వచ్చిన మీపాదపంకేరుహంబుల కనేక నమస్కారము లాచరించుచున్నాను.

తే. గీ. మీదుపదధూళి సోకగా ♦ నాదు భవన
మెట్టిపుణ్యాంబుగావించి ♦ యొగడియుండె
పూర్వజన్మంబునందున ♦ బుణ్యులార
కంటి మిము నేను ధన్యత ♦ గంటిగాదె.

వసి—రాజా!

తే. గీ. అఖిల దానవ తమ్ముల ♦ కాటపట్టు
నాశి తావనంబునకును ♦ నమరభూజ
మట్టి యిక్ష్వాకువంశంబు ♦ నందు జన్మ
మంది యశమందుచున్నాడ ♦ నవనిపాల.

అగ—

మ. జలజాతాప్తకులాబ్ధి పూర్ణశశివై ♦ జన్మించి ధర్మంబు జె
న్నలరన్ బాలనమాచరింపుచు సము ♦ ద్యత్కీర్తినింగాంచుచున్
ఖలులన్ దుష్టుల నీచమార్గపరులన్ ♦ దండించు నీచేతనున్
వడి యాగం బొనరింప జేయుటది మా ♦ భాగ్యంబు రాజోత్తమా.

అత్రి — తే. గీ. నిరతసత వ్రతంబున ♦ వరలుచుండి
యంబుజాక్షు పదములు మ ♦ నంబునందు
నిలిపి సేవించునట్టి భూ ♦ నేతలెల్ల
మాకు మిత్రు లౌదురు సుమా ♦ మానవేంద్ర.

దుర్వా— తే.గీ. యాగములు జరుగు స్థలము ♦ లాటపట్లు
మాధవపదాబ్జచింతనుల్ ♦ పరమహితులు
భూరిహరికథాశ్రవణంబు ♦ భోజనంబు
గాగ జరియింపుచుందుము ♦ క్ష్మాతలేశ.

విశ్వా—

ఉ. అంతటి యశ్వమేధము ధ ♦ రాధిపులెల్లరు మోదమందగా
స్వాంతమునందు శ్రీ ధవుడు ♦ సంతసమందగ జేయునెంచి భా

స్వాంతకులప సిద్ధి కొ౯క ♦ వన్నెను బెట్టుచునుంటివీవు భూ
కాంత! త్వదీయకీర్తి తి జ ♦ గంబులయందున వెల్గిమించ దే.

నార—రాజేంద్రా ! పుట్టినభూపతులందఱును యాగంబు సేయరు. ఎ
వ్వరో నూటికొక్కరు సేయుచుందురు. నీవు రాకృతసుకృతంబు
నం జేసి, నీకీకోర్కె జనించినది. నీయుద మంబునకు సంతసించి
తపోధనులందఱు నేతెంచియున్నారు. పరిపాదారవిందసందర్శ
నంబున నీజన్మము ధన్యతవహించినది. కావున యథావిధిగ వీ
రిని నర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజింపుము. తనలో) ఈమధ్య
నెక్కడను గలహంబు సంప్రాప్తించియుండకపోవుటచేత నాచి
త్తంబంతయు నదియొకతీరుగనున్నది. కలహములేనిదినంబు నా
కుపవాసంబుతో సమానము. ఇప్పుడీసభయందే దేని కలహ
ము వాటిల్ల జేసి, నాపొట్ట నింపుకొనవలెను.

(ఆలోచించుచున్నాడు.)

యయా—(మంత్రి జూచి) మంత్రీ ! ఈతాపసోత్తముల బూజింపవల
యునుగావున బంగారుకలశముతో విమలసలిలంబును దెమ్ము.

మంత్రి —చిత్తము (నిష్క్రమించి వెంటనే కలశముతో నుదకము
దెచ్చి యిచ్చును.)

యయా—(నీరమునందుకొని మొదట వసిష్ఠుండు మొదలగువారి పా
దంబులను గడుగుచున్నాడు.)

నార—(తనలో) మంచియుపాయముతోచినది. (విశ్వామిత్రునితో ర
హస్యముగ) విశ్వామిత్రా! చూచితివా? ఈయయాతిమర్యాద
నిన్ను బరాభవించుటకే యిక్కడకు బిలచినాడు. కాకున్న
చో నపరబ్రహ్మవగు నిన్ను వీడి తొలుత వసిష్ఠుని బూజించు
నా! నీకిది బాగున్నదేమోకాని నాకుమాత్రము బాగులేదు.

నీవీసమయంబున వానమును దాల్చి యూరకుంటివే ని శక్తుని గబరిగణింతురు.

వసి.—(తనలో) కలహభోజనుండేదియో విశ్వామిత్రు నకు బోధించు చున్నాడు; ఈవిశ్వామిత్రుండతని వచనంబుల విని యేదేనిపొరా టంబు గల్పించుకొనడుగదా.

యయా—(కలశంబును విశ్వామిత్రు నియొద్దకుదెచ్చి) తాపసోత్తమా! నీపాదంబు లిటు చెమ్ము.

విశ్వా—(కోపముతో దన్ని) ఛీ! నీయర్ఘ్యపాద్యంబు లెవ్వనికి గావల యును?

మ. సరసీజాప్త కులంబునం బొడమి శాస్త్రజ్ఞానమున్నేర్చి సాం
పరయజ్ఞ విద్యలనన్నియుం జదివి సత్యంబే సదా పల్కుచుం
వరయాగంబును జేయగాదలచి సద్భావంబునం బిల్చి యీ
కరణిన్ నన్ను బరాభవించెదవుగా ◆ క్ష్మాపాలవంశాధమా.

ఔరా! దుర్మదాంధా! నాకిట్టి యవమానంబు గూర్చుటకేనా వన్ను రావించితివి.

నార—(తనలో) విశ్వామిత్ర కోపాగ్ని యంకురించినదే!

వసి—(తనలో) ఈతనికకారణంబుగ గోపము జనించినదేమిచెపుమా!

యయా—(తనలో) ఈమునిశార్దూలంబున కాగ హముగల్గునంతటి మహాపచారంబును నేనేమికావించియుంటిని. (ప్రకాశముగా) మునికులతిలకా! అకారణంబుగ నాపైనేలయాగ్రహించెదవు?

మ. అనఘా! నాకుశరీరమున్ దగిలి పా ◆ దాబ్జంబులు న్మెచ్చగా
యని శంకించుచునుంటిగాపునసముద్యత్ప్రీతివీక్షించి నీ
ఘనపాదంబు లొసంగు మొత్తెద, మహాగ్రాగంబేల పూనంగ కా
రణమొక్కింతయు గానరాదు చెపుమా ◆ రాజత్కృపాశాలివై.

(పాదంబులు బట్టుకొనును)

విశ్వా—(కోపముతో) ఓరీ! దుర్మతీ నాపాదంబులుమాత్ర మేనొచ్చు టలేదురా! శరీరమంతయు మండుకొనిపోవుచున్నది. అవురా! ఎంతసాహసకార్యమాచరించితివి! ఇట్టివాడవని తెలిసియున్న చో నేను రాకుందునుగదా!

యయా—(కరంబులుమోడ్చి) మహానుభావా! నిరంతరకరుణామయా!

తే. గీ. కారణంబిసుమంతయు ♦ గానరాదు
కోపమూననేటికి ముని♦కుంజరేంద
తెలుపుమా దోషముండిన ♦ దిద్దుకొందు
మొక్కెదను నీకు మఱియింత ♦ మొక్కవ్వాడ.

నార.—(విశ్వామిత్రు నిజూచి) నీయాగ్రహంబునకుగారణంబు దెలుప కుండ నాగ్రహించిన బ్రయోజనంబేమున్నది. పాపమీరాజు చేసిన యపచారంబేదియో తెలుపుము. దిద్దుకొందుననిపలుకు చున్నాడు.

విశ్వా—(యయాతింజూచి) ఓరీ! నృపాలాధమా! నీకు గారణంబెఱిం గింపవలయునా! నీవుజన్మించుటంజేసిస్వచ్ఛమైన సూర్య వంశం బునకుగూడ కళంకమువచ్చెనుగదా ఔరా! నాతపోమహి మంబు నెఱింగియు నీట్లుగావించితివిగా! సూర్యవంశపురాజునకు బురోహితుండుగదాయనితలంచి, యివ్వసిష్ఠుండేప్రథమపూజ్యార్హుండని యెంచితివిగాబోలు! మున్ను త్రిశంకునికై సృష్టికి బ్రతిసృష్టిగావించి యపరబ్రహ్మయని పేరందిన యీ విశ్వామిత్రుండుండెనని యెఱుంగవుగాబోలు. రాజ్యమదాంధత్వమున గన్నులు గానకుంటివా!

తే, గీ. ఎండగాయగ వెఱచును ♦ నినుడు మదిని
వాయువైనను దిరుగదు ♦ భయముబూని

మృత్యువై నను నిరతంబు ♦ వెఱచుచుండు
నేన యొక్కింతయల్గిన ♦ హీనచరిత.

నాముం దీతాపసు లెంత విష్ణుబ్రహ్మరుద్రాదిదేవత లెంత ?

వసి—(విశ్వామిత్రు నిజూచి విశ్వామిత్రా ! నీవేదియో యకారణంబుగఁ గలహంబు బెంచుకొనుచుందువుగాని మరియొండుచూడవు. అందఱము నిచ్చోటికొక్కసారియే వచ్చితిమి. అందఱి నీతండు పూజించినాడు. నన్ను బూజించినాడని నీకీ కడుపుబ్బు దనమేల? ఇట్టి యనవసరకలహంబును బెట్టుకొనక శాంతము వహించి కార్యముజరుగునట్లు చూడుము.

విశ్వా—వసిష్ఠా! ఇంతమందిమునులలో బ్రథమపూజ నందగలిగితిని గదాయని సంతసంబున నిట్లు పలుకుచుంటివి కాబోలు ! కాకున్నచో మాతగవు దీర్పుమని నిన్ను బొట్టును గొట్టుకయు బెట్టియిచ్చుటి కెవ్వరు పిలిచినారు? సూర్యవంశపురాజులకు బురోహితుండవై యుంటం జేసి, యీశతుం డీబాలిశు డీనృపాధముం డిట్లు మమ్ములనెల్ల దృణీకరించి నిన్ను బూజించినాడు. ఇతనిచే నేను ప్రథమపూజనందుటకు సూర్యవంశజులకు బురోహితుడనై యుండిన బాగుండునుగదా !

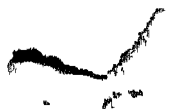
వసి—ఔరా విశ్వామిత్రా నీకు గోపమే కాని మరేమియు దెలియదు. ధరాభారంబు వాపుటకును, భక్తజనంబుల రక్షించుటకును, నిఖిలతాపస జనాభీష్టంబుల దీర్చుటకును, భక్తరక్షణపరాయణుండును, శ్రీ మదిందిరాసుందరీహృదయాబ్జభాస్కరుండును, సనకసనందనాది మునిబృందపూజితుండును, నగు నమ్మహావిష్ణువు లీలామానుషవిగ్రహుండై సవితృవంశంబున జన్మించునని యెఱింగి, జన్మంబు ధన్యంబగునని తలంచి, యీసూర్యవంశజులకు బురోహితుడనై మెలంగితిని. నేనీపదంబధిష్ఠించినందులకు

శ్రీ రాముని జన్మంబునం జేసి, నాకోరిక నెఱవేరినది. మూఢుం డవై నాపురోహిత పదంబును దూషించితివి. నీవు సహస్ర వేల వర్షంబులు మహాఘోరమైన తపం బాచరించినను దీనిని బడయజాలవు. ఇంక మన యిరువురితపముయొక్క తారతమ్యంబులు నిప్పు డిచ్చటనున్న మునులకు దెలిసియేయున్నవి. అనవసరముగా వాగ్వాదంబునకు విజృంభింపక కోపము దిగమ్రింగుకొనుము.

విశ్వా—(కోపముతో) వసిష్ఠా! నోరుమూయుము. హిమశైలంబున వాయుభక్షణుడనై పరమేశ్వరునిగూర్చి యొనర్చిన నాతపోసామర్థ్యము నీకు దెలియదా? భవత్సుతులను నూర్వురనుక్కడగించినప్పుడైనను నీకు దెలిసియుండెనా! నీపురోహితపదంబును నీవే వెల్లడించుకొనుచుంటివి. నీపదంబునకై తపంబాచరించువారెవరును నిచ్చటలేరు. పదివేలసంవత్సరంబులకును నది నీకే యుండవలయును, పరమేశ్వరుడు దానిని మాకుగూర్పకుండుగాక.

దుర్వా—(విశ్వామిత్రు నిజూచి మిత్రమా! విశ్వామిత్రా! వైరాగ్యములేని యోగము వ్యర్థమైపోవునను సంగతి నీకు దెలిసియే యున్నది. పరమేశ్వరు గూర్చి ఘోరమైనతపముగావించి సృష్టికి బ్రతిసృష్టిగావించి మించిన నీకింత కోపము తగదు. ఇంకెవ్వరు ముందు బూజింపబడిననేమి? ముందు పూజింపబడిన వారికి వచ్చిన యెక్కువమరాద యేమున్నది?

విశ్వా—ఓహోహో! నాకు గోపము తగదని నీవా చెప్పుచుంటివి? పాపము! కోపమన్న నీవేమియు నెఱుంగవు. కోపంబంతయు నొక్కచోట ముద్దగా జేసి, నీయందునుంచి యప్పిరించి నన్ను

ష్టించినాడన్నసంగతి లోకవిదితమే. అట్టి నీవా నాకు బుద్ధి గఱపుచుంటివి? చాలు జాలు! ఇంక నూరకొనుము.

అత్రి — (దుర్వాసునిజూచి) వత్సా! కోపమే ప్రధానముగాఁగల యీ తనితో మనకేల?

యయా — (మునులంజూచి) మునికుంజరులారా! నాకొఱకు మీలో మీరేల వాక్కలహంబును బెంచుకొనెదరు. (విశ్వామిత్రుని జూచి) మహానుభావా! గాధినందనా! నీకోపకారణము నాకు దెలియవచ్చినది. నావలన నొక్కింతయు దోషంబులేదు. నేను జేసినది సరియైనదేయని నేను భావించుచున్నాను.

నార — (తనలో) కలహంబు పైపైనంగాని నాకడుపునిండినట్లుండదు.

విశ్వా — (యయాతింజూచి) ఓరీ! సూర్యవంశబడబానలా! చేసినదోషంబు సరియైనదేయని యెదిరించి పలుకసాహసించెదవా! మండుచున్న కోపాగ్నిని మఱింత ప్రజ్వరిల్ల జేయుచుంటివిగదా?

యయా — తాపసోత్తమా! నీవిట్లు కారణంబుగ నాగ్రహించుచున్నచో నేనేమని చెప్పగలను?

సీ. తపమునందున బెద్ద ♦ తపసులందఱిలోన
శిష్టగుణుండు వసిష్ఠుఁడుండ
ఱంచేత సప్తాబ్ధు ♦ లమరంగ జేసిన
ఘనతపశ్శాలి య ♦ గస్త్యుఁడుండ
మహామునుమార్తులదన ♦ పుత్రులుగాఁగొన్న
యలఘుతపోసిధి ♦ యత్రి యుండ
ముక్కంటి యవతార ♦ మునుదాల్చి పుడమిపై
రాజిల్లినట్టి దు ♦ ర్వాసుఁడుండ

తే. గీ. వీరినందఱ విడనాడి ♦ వేడ్క నగుచు
నిన్ను నేగీతి బూజింతు ♦ నసఘ చెప్పుమ

విశ్వా—(కోపముతో) ఛీ! దురాత్మా! నీయర్ఘ్యపాదంబులు నాక క్కరలేదు. నీవు యాగము జేసినను జేయకయున్నను నెవ్వరికి గావలయు? నాతపోమహిమయు, నాతేజంబును నీవు కొలదిదినంబులలోనే కనుగొందువుగాక.

(నిష్క్రమించును)

యయా—(తనలో) అక్కటా! ఏమిసేయుదును. ఈవిశ్వామిత్రుండ కారణంబుగ నలిగివె. పోయెనే (మునులంజూచి) మహాసిందులారా! కంటిరిగదా? అతండలిగి యేగినాడు. ఇందుల కేమిసేయుదును. నాబుద్ధిపూర్వకముగ నీతని నవమానింపవలయునని నే నీకార్యమును జేసియుండలేదు.

వసి—రాజేంద్రా! ఈతని కెప్పుడును గోపమేప్రధానము. దీనికై నీవు విచారింపకుము. పరమేశ్వరుండు సమస్తంబును నరయుచున్నాడు. చింతింపక యాగంబాచరించుటకు యత్నముసలుపుము. మాకనుష్ఠానకాలమైనది. ఇక మేమేగెదము. (మునులంజూచి) మిత్రులారా! రండు.

(మునులందఱును నిష్క్రమింతురు)

యయా—మంత్రివర్యా! తానొకటితలంప దైవమింకొకటి సేయునను పలుకు సత్యమయ్యెను.

విశా—రాజేంద్రా! దీనింగూర్చి నీవు చింతింపకుము. అఖిలలోకసంరక్షకుండగు భగవంతుండు నిన్ను రక్షింపడా!

(తెఱలో కోలాహలము)

యయా—మంత్రీ! ఆకోలాహలమేదియో కనుగొనిరమ్ము.

విశా—(నిష్క్రమించి వెంటనే ప్రవేశించి) దేవా! మృగబాధ యెక్కుడుగనున్నదని పుళిందులు మొఱ్ఱపెట్టుకొనవచ్చినారు.

యయా — ఈసమయంబున నిదికూడ తటస్థమయ్యెనా! సరిగ్రో యా గశాలలు నిర్మించుటకు దగిన ప్రదేశమునరయవలయునుగదా? ఆసమయంబున దుష్టజంతు సంహారము గావింపవచ్చును. మనము రేపే బయలుదేరి పోవుదము. నీవేగి పౌరులతో రేపు మేము వేటకువత్తుమని చెప్పి పంపివేయుము. నేనంతఃపురంబు లోనికేగెదను.

విశా — చిత్తము. (ఇరువురును జెరియొకపక్కను నిర్గమింతురు)

రంగము — అరణ్యము.

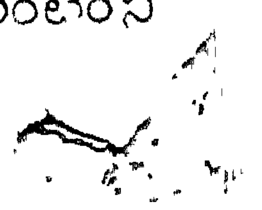
[ప్రవేశము — సుశర్మ.]

సుశ — (తనలో) రామ! రామ!! ఈముళ్ళకంచెలలో బడి నడవలేక నాప్రాణంబులు పోవుచున్నవి. ఇంటియొద్ద గూర్చుని హాయిగా గడుపార భుజింపక, వేటవేడుక జూడ నరుదెంచితి నేల? అయ్యో! నర్మసఖుండనియైనను దలంపక యారాజు సింగంబును దఱుముచు బరుగెత్తినాడు. అక్కటా! ఒంటినైతిని. ఎటు బోవుటకును దారి గానుపింపకున్నది. (దిక్కులు పరికించుచు బిగ్గఱగా) ఓ యయాతిమహారాజా! ఓయయాతి మహారాజా ఓయయాతిమహారాజా! (అని కేకలువేయుచున్నాఁడు.)

[యయాతి ప్రవేశించును.]

యయా — (సుశర్మను వీక్షించి) మిత్రమా! ఏమిది? అరణ్యమంతయు బ్రతిధ్వనులిచ్చునట్లు కేకలు వేయుచుంటివే!

సుశ — రాజా! మంచిపని జేసితివి. ఏమోయనుకొంటిని. అరణ్యంబున నన్నొంటిగా విడిచిపోయితివా! నాకు దిక్కెవ్వరుంటిరని తలంచితివి?

యయా—సఖుడా ! ఇంతలోనే నీకుభయమా! నిన్నువిడనాడి యొక్క ఘడియకాలమైనను గాలేదే.

తే. గీ. భీకరపుగేక బెట్టుచు ♦ మీదనుమిక
నెంచి, వచ్చి మృగరాజు ♦ నంచితముగ
నేలబడవేయగా నింత ♦ కాలమయ్యె
తప్పు మన్నింపుమా నన్ను ♦ దయనుబూని.

సుశ—ఆసింహముసంగతి జెప్పగనే నాయొడలు కంపమెత్తుచున్నది. ఇంతకును దానిని జంపివచ్చితివా? లేదా?

యయా—నీవు భయమందనవసరము లేదు. దానింజంపియే వచ్చితిని. అదియుంగాక మార్గమధ్యంబున మఱియొక వ్యాఘ్రం బెదురైనది. దానింగూడ సింహంబుచెంతకు బంపితిని. ఆవ్యాఘ్రంబు సంగతి దలంచినచో నాకు గూడ భయంబు జనించుచున్నది

క. దాని బలంబును రోషము
దాని విరోధికిని లేదు ♦ తథ్యము సుమ్మీ
దానిని సింగముగ నజుడు
మానక పుట్టించి వెలయ ♦ మఱచెను హితుడా.

సుశ—ఓరాజా! నాకు భయమగుచున్నది. ఆవ్యాఘ్రంబు మరల రాదుగదా ?

యయా—ఎంత వెఱ్ఱివాడవు. చచ్చినవారు మరల బతికివత్తురా !

సుశ—బతికినవారు చచ్చినప్పుడు చచ్చినవారేలబ్రతుకరు ?

యయా—అట్టిది నీవెప్పుడయిన జూచితివా ?

సుశ—చూడకేమి! స్వవిషయంబునందే చూచితిని. కొన్ని వత్సరంబులకిందట నేను కాశీయాత్ర సేవింపదలంచి గృహంబు వెడలి బయలుదేరి యాయాతీర్థంబుల దిరిగి మరల గృహంబునకు వచ్చుచు మార్గమధ్యంబున మాయత్తవారింటికేగితిని. నారాక

నెఱింగిననామిత్రుడొక్క డెదురుగచ్చి నన్ను జూచి "మిత్రమా! సమయంబునకు వచ్చితివి నీభార్య విధవముండయైనది కేశఖండనము నేడు జరుపబడు" నని చెప్పెను. ఆమాటలు విని నేను గొల్లుననేడ్చుచు నింటికి గితిని. నాయేడ్పు జూచి యింటిలోనివారందఱును నేడ్వసాగిరి. అప్పుడిరుగుపొరుగువారందఱును వచ్చి నన్నుజూచి యేడ్పునకు గారణం బడుగగా నేను "నాభార్య విధవయైన' దని నామిత్రుడు చెప్పినాడు. కావున నేడ్చుచుంటి" నని పలికితిని. అప్పుడె వారందఱును నన్ను జూచి పెద్దపెట్టున నవ్వి నీవు బ్రతికియుండగా నీభార్యకు వైధవ్య మెట్లువచ్చునని పలికిరిగాని నేనూరకొనకుండుటచేత నీవు చచ్చి మరల బ్రతికితివిగావున నీభార్యకు వైధవ్యములేదనిపలికి యోదార్చిరి.

యయా—(నవ్వుచు) నీ తెలివి యెట్లున్నది. మిత్రమా! నీచరిత్ర మంత్రయు నవ్వు బుట్టించునుగదా!

సుశ—రాజా! చెప్పదలంచినచో నింకను ననేకములయినసంగతులున్నవి. నాకు మిగుల నాకలియగుచున్నది. ఇంతవఱకును నీ వరణ్యంబున నుండువన్న సంగతి దెలిసియున్నచో నిన్నిగారెలయినను మూటగట్టుకొని తెచ్చియుందును. ఇంకనైనను బురంబునకు మరలుదమా?

యయా—మిత్రమా! వేటయందు మిగుల నలసియుంటిమిగావున నావటవిటపికిందనెక్కింత కాలము విశ్రమించిపోవుదము.

సుశ—ఏమోయీ! రాజా! ఇంకను నన్ను జంపదలంచుచుంటివా! సంధ్యాసమయంబైనచో నేమృకమెకంబయినను గుటుక్కున మింగివేయునేమో యని భయము గలుగుచున్నది.

యయా—నాయుండనుండగా నీకట్టిభయంబుండదు. ఇచ్చోట యాగ శాలలు నిర్మించుటకై దుష్టమృగంబులను సంహారించితిమి. ఇంకను నీయరణ్యంబున దుష్టసత్వంబులున్నవనియే తలంచుచుంటివా? రమ్ము ఆవృక్షముకింద కేగుదము రమ్ము.

(వృక్షముకిందికేగుచున్నారు)

సుశ—రాజా! చిరకాలంబునుండి నీయాస్థానంబు గనిపెట్టుకొనియున్నవాడను. అందులో భూసురుండను నీవు చేయుయాగంబున నన్నెట్లు సత్కరించెదవో.

యయా—ఇదియంతయు నీదికాదా!

సుర—ఎగవేయుటకు మంచిమాట చెప్పుచుంటివే ? పోనిమ్ము. ఏమున్ననేమి ! లేకున్ననేమి! నేను భోజనప్రియుండనుగదా ! యాగ సమయంబున నాకు భోజనంబున కిబ్బందియుండదు. భోజన మాచరించినతరువాత, కావలసిన జూరెలు, గారెలు, చెంబులోవేసికొనిపోయి యింటియొద్ద హాయిగా భక్షించెదను.

యయా—నీయిచ్ఛవచ్చినట్లేసేయుము.

సుశ—దీనికేమికాని రాజా! నాకొకదానికై సందియము గలుగుచున్నది. మొన్న విశ్వామిత్రుడు నీపైని నలిగి వెళ్ళిపోయెనని చెప్పితివే. అతడు నీయెడల నేమియు హానిసేయడుగదా!

యయా—సఖుడా ! బుద్ధిపూర్వకముగా నతని నవమానింపనప్పుడు మనకు గీడుసేయుటకు బరమేశ్వరుం డాతని కెట్లుబుద్ధిపుట్టించును. ఆతాపసపుంగవుండు కోపస్వభావుండైననునిరంతరకరుణామయుండుసుమా.

(అప్పు డొకలేడి వచ్చును.

సుశ— లేడినిజూచి) భూపాలా !. అరణ్యంబుననున్న దుష్టసత్వంబులన

న్నింటిని వధింగాతినని పలికి వే. అదిగో లే చూడుము ! ఇది నామీదకు దూకును గాబోలు.

యయా——లే కూ రజంతువుగాదు. ఇది యె వ్వారికిని నేయపాయంబు నుజేయదు, లేడింజూచి) ఆహా! ఏమి దీనిచందము.

తే. గీ. తారకాధీశు నడుమను ♦ దనరియుండు
హరిణ మీరీతి బుడమి వి ♦ హారమునకు
నచ్చెనా! యనునట్లు నా ♦ భావమునకు
నచ్చెరువు బుట్టుచున్నది ♦ యనుగుసఖుడ.

అటుజూడుము.

తే. . తొంగితొంగినూచుచు గడు ♦ వంగి వంగి
పచ్చికచు నములుచు వడి ♦ బరుగులిడుచు
రంగు లీనుచునున్న కు ♦ రంగరాజ
మదిగో! మోదంబుగల్గించె ♦ మ కి నిపుడు.

మిత మా! ఈహరిణంబును బట్టుకొనిపోయి నాకుమారున కొసంగెద గాక బాణమిటు తెమ్ము.

సుశ——మహారాజా! బాణంబును సంధించి విడిచినచో నియ్యది నేల పైగూలదా?

యయా——దీనిపాదంబునకు దగులురీతిని శరంబు విడిచెను. చేతబట్టు కొనుట కియ్యది దొరకదుగదా.

సుశ——రాజా! లేనిపోనిశ మమేల? ఇది యేమాయామృగమో! దీని బట్టుకొనుటవలన మనకేకీడు మూడునో. ఆలోచింపుము.

యయా——మిత్రమా! నీకన్నిటికిని భయమే. (బాణమును సంధించి యాశ్చర్యముతో) వన్నట్లిదిమాయామృగంబువలెనేయున్నది

తే. గీ. ఇప్పుడీక్షించితిమికాదె ♦ హేమహరిణ
మింతలోమాయె బులికాగ ♦ వింతదోచె

చూడుమల్లదే మనపైన ♦ జూపువేసె
నేమిసేయుదు మిప్పట్లు ♦ నెంచిచెపుము.

(భయముతో) ఓరాజా! నన్ను రక్షింపుము. రక్షింపుము. నామెడలు గంపమెత్తుచున్నది. అయ్యో! లేడి వ్యాఘ్రమైనది. కాదు. లేడి యిదివఱకే పాఱిపోయినది. ఇది మఱియొక వ్యాఘ్రము. కాకున్నచో లేడి పులి యెట్లగును? సత్వరమ్ముగ బాణంబును బ్రయోగించి దీనితల నూడదీయుము.

యయా—(బాణంబును సంధించి కొట్టుమందువా?

సుశ—ఇంకను గొట్టుమందువాయని యడుగుచుంటివా! నేను బ్రతుకవలెనని నీకిష్టము లేదా? నాపిల్లలకు నేనొక్కడనే తండ్రిని. నా భార్యకు నేనొక్కడనే భర్తను. నన్ను గాపాడవయ్యా! బుద్ధిమాలి నేడు నీతో నరుదెంచితిని. ఇంక నెప్పుడును రాను. ఇప్పటికి రక్షింపుము! రక్షింపుము!! (భయమును నటించును)

యయా— బాణంబును విడుచును)

(తెరలో)

(ఔరా! ఎవ్వడవురా నీవు? విశ్వామిత్రా శ్రమహరిణంబును గూల్చితివి. కానిమ్ము! కానిమ్ము!! ఈసంగతి మాగురుండగు విశ్వామిత్రున కెఱింగించెద)

ఇరువురును నిశ్చేష్టితులై యాలించుచున్నారు)

యయా—హా! ఎంతకారము చేసితిని!

సుశ—(తనలో) కోపమునిగినది. (ప్రకాశముగా) రాజా! తొందరపడి మిగవా

యయా—మిత్రమా! తానొకటిదలంప దైవమింకొకటిసేయునను నుడువు సత్యమయ్యెనుగదా? ఆభగవంతుడెట్లు చేసినాడో కంటివా

తే. గీ. హారిణమును మనముందర ♦ నలరజేసి
యింతలో వ్యాఘ్ర ముగమార్చి ♦ వింతగొలిపి
శరము కరమునుండియు వడి ♦ జాఱజేసి
యక్కటా! ముంచె, నాకొంప ♦ ననుగుసఖుడ.

విశ్వామిత్రు ని యాగ హంబునకు బాతు డన్నై తినిగదా! మొన్న సక లమునీంద సముఖంబున నవమానించితినని, యకారణంబుగ న లిగిన యాతనికి మఱింతయాగ హామువచ్చునట్లు జేసితిని.

ఉ. ఆతడు మానసంబునను ♦ నంచితకోపముబూని చూచినన్
భూతలమంతయున్ వడకు; ♦ భూతగణాధిపుడైన రుదు నున్
శీతమయూఖుడున్ ద్యుమణి♦చిత్తములన్ భయమందుచుందు పృ
థ్వీతలనాథు లెంత? ముని ♦ భీకరకోప మహాబ్ధి దాటగన్.

తే. గీ. ఏమిసేయుదు నింక నా ♦ కేది తెరవు
ఎవ్వరిని వేడికొందును ♦ నెవరుబో తు
లేవిధంబున నాతాప ♦ సేందు ం ప
వహ్ని జల్లార్పగలవాడ ♦ భవ్యసఖుడ.

సుశర్మా! వేటకరు దెంచి యిట్లయితిని. ఆశ మహారిణంబును గూల్చితి నని శిష్యునిచే విని దండతాడితమహోరగంబుకరణి మండిప డుచు నాతడిట్లువచ్చును. కావున నాతండు మనకడకు రాక మునుపే మనమే యతనిసన్నిధికేగి, పాదంబులపైబడి రక్షింపు మని వేడుకొనుటయే త నపఃయని తోచుచున్నది.

సుశ — రాజా! నీవూరక చింతింపకుము. అడవియందు ముక్కుమూసి కొని తపంబాచరించుకొను మునీందు లకు రాజులపై గోపమే లయుండును? అదియుంగాక నీవీకార్యము తెలిసిచేసినది కా దుగదా!

తెరలో)

తే. గీ. గాధినందను ఘన పః ♦ కలితశక్తి
కన్నుగానక యెవ్వడ ♦ ఖండనమదము
బూని పెంపుడు లేడిని ♦ బుడమినేసె
వాని యంతంబు నికజూచు ♦ వాడ నిపుడె.

యయా—(భయముతో) మిత మహా వింటివా! ఈపలుకులు.

తే. గీ. హరిణ మీరీతి నాచేత ♦ నవనిపైన
గూల్పబడెనంచు నాలించి ♦ కోపమూని
యేగుదెంచుచున్నాడు హా ♦ నీందు డడుగో
యేమిసేయుదు నింక నా ♦ కేది తెరువు.

(దిక్కులు పరికించి

సీ. అమితమహా కో ధాగ్ని ♦ యవతరించినరీతి
కన్నుల నిప్పులు ♦ గడలుకొనగ
చటులజాటూప భా ♦ పటలంబు లిరుగెలం
కుల భుజముపయిన ♦ నలవరింప
దిక్కులందు గడు బ ♦ తిధ్వను లీయంగ
సింహనాదంబులు ♦ చెలగిమిగుల
ధారుణీ చక ంబు ♦ దల్లడనుందంగ
బృధుశైల గోత ముల్ ♦ పెల్లగిలగ

తే. గీ. దండమును దిప్పుకొనుచు స ♦ త్వరితగతిని
వచ్చుచున్నాడు తాపస ♦ వర్యుడడుగో!
రొండవ పురారియాయన ♦ గుండెలవియ
నేమిసేయుద? మిప్పట్ల ♦ నెంచిచెపుమ.

సు—(తనలో) కాలికి బుద్ధచెప్పనున్నచో బాగుండునేమోకదా!
[illegible]ముగ్గని జూచిన నాదేహము [illegible]చున్నది. (ప్రకాశ

ముగా) రక్షింపుమని యాతనిపాదంబులపై బడిన రక్షింపక యుండునా !

[అప్పుడు విశ్వామిత్రుఁడు శే. సీ. "గాధినందను" అను పద్యమును జదువుచు బ్రవేశించును]

యయా—(విశ్వామిత్రుని పాదంబులపైబడి) ఓమహానుభావా ! కుశికనందనా !

శా. సాంరాచారవిచార సారుడవు; ని ♦ ష్కాపట్యు లుండవ్వుర్
గారుణ్యామృతసాగరుండవు, జగ ♦ త్కల్యాణ తేజుండవుర్
ధీరోదారుడవుర్, గుణాఢ్యుడవునై ♦ చెల్వొందు నీవిట్టులర్
గాంరీశభృకుటీ కటాక్షములనర్ ♦ గానంగ నిక్కేటికిర్.

విశ్వా—(పరికించి) ఓహాఁ యెవ్వరోయనుకొంటిని ! సూర్యవంశరాజశేఖరుండవగు యయాతివేనా! నీవుకావుననే యిట్టికార్య మాచరింపగలిగితివి?

మ. సరసీజాప్తకుల ప్రసూతివయి, శా ♦ స్త్రజ్ఞానసద్వేత్తవై
హరిపాదాంబుజ చింతనారతుడవై ♦ యానందసంధాయివై
ధరణీపాలన మాచరించుచును, ని ♦ ర్దాక్షిణ్యతర్, సమ్మునీ
శ్వరవాటంబుననుండు లేడిని వధిం ♦ పం జేతులెట్లాడెరా.

ఓరీ! దుర్వినయశీలా! ఎంతమంది రాజులు వేటకురారు? నీవలెనే తాపసాశ్రమంబులనుండు సాధుమృగంబులను బాధించిరా? రాజమదాంధకారంబున మునింగి కన్నును మిన్నును తెలియ యిట్టి కార్యమాచరించితివా !

మ. నిను దాఁగొమ్ముల జిమ్మెనో కఱచెనో ♦ నీకేమియొగ్గుర్ బొనర్చెనొ; కాళ్ళర్ విదలించెనో; పొడిచెనో ♦ చేయంగలేదేమి; నావనమందుర్ వసియించు లేడి, నకటా ♦ భంజింపగా, నేప యోజనముర్ గాంచితినీవు, చెప్పగదరా ♦ క్ష్మాపాలవంశాధమా.

అపురా! ఆ మమృగంబులను వధించుటకే కాబోలును బహ్మ యీ రాజ్యంబు నీపాలు జేసినాడు.

యయా—(కరంబులుమోడ్చి) మహానుభావా! వేటకరుదెంచి విశ్రమించియుండగా, నాకంటి కొక లేడి గనుపించి వెంటనేవా భ్రమముగా మాఱినది, వ్యాఘ్రము మని తలచి వెంటనే బాణము విడిచితిని. నే నియ్యది బుద్ధిపూర్వకముగా జేసినదిగాదు.

తే. గీ. తనయు డజ్ఞానియై చేయు ♦ తప్పులెల్ల
దండి క్షమియించి కాచు వి ♦ తాన నన్ను
గావగాగదవయ్య, ని ♦ ష్కలుషమతిని
జేసి; మొ కు్కచున్నాడ గా ♦ శికమునీంద.

ముక్కంటి గర్వంబునైనను నడంపజాలు నీకోపాగ్నిం దరింప నే నెంత వాడ.

విశ్వా—(కోపముతో) దుర్మదాంధా! నిన్ను సైరింతుననుమాట కలలోనివార్త. మొన్న నిఖిలమునీంద సముఖంబున నన్నవమానించినందులకే నాహృదయంబున రవులుకొనుచున్న కోధాగ్నిని మఱింత ప జ్వరిల్ల జేసితివి. ఆవసిష్ఠుని తేజం బెక్కుడో, నా తేజంబెక్కుడో, యిప్పుడు చూచెదవుగాక.

మ. అవమానించితి వీవు మొన్న సభలో ♦ నద్దాని సైరింపగా
నవినీతిన్ వధియించినావు, మృగము ♦ ద ద్బాణముల్ వేసి, యా
శివుడైనన్ నను శాంతమానసునిగా ♦ జేయంగ శక్తుండె, యో
యవనీపాలక చూచితీఱెదను, నీ యంతంబు భూమిస్థలిన్.

(నిష్క్రమించును.)

యయా—ఆహా! మునివర్యుడు రోషకషాయితాక్షుడై నాపాప సమంగీకరింపక యరిగినాడు. ఇప్పుడు నే నేమిసేయుదును. (సుశ

ర్గ౦జూచి) మిత్ర మా ! చూచితివిగదా? ఈమునివరుండు నా మాట వినక యేగినాడు. నిష్కారణంబుగ నీతక కోపాగ్నికి బాలుపడితినిగదా!

సుశ——రాజా! ఈతడు నీ కేమియు శాపమీయక యేగినందులకు సంతసింపుము.

యయా——వెఱ్ఱి వాడా! శాపమీయవలయునా. నన్నింక నెన్ని బాములు బెట్టునో ?

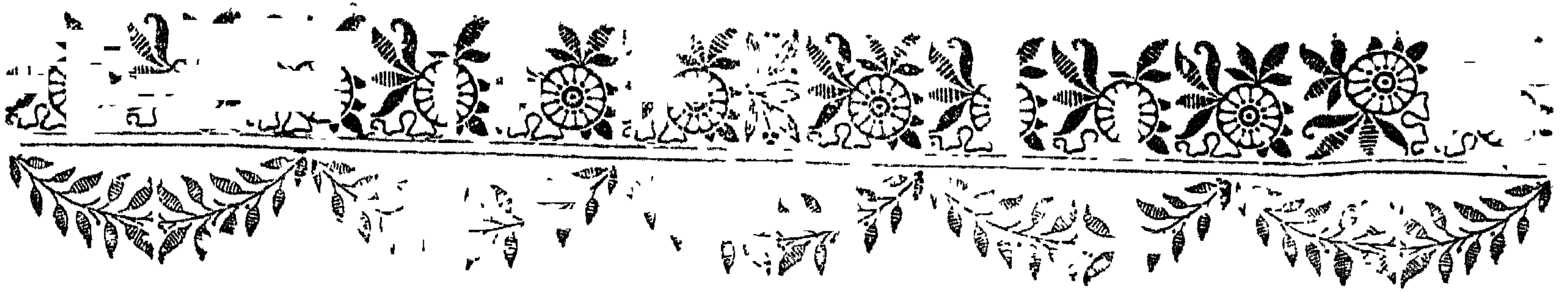
తే. గీ. అంతమును జూచితీరుదు ♦ నంచు బలికి
కోపమున నేగె, నామౌని ♦ కుంజరుండు
నింక నెయ్యది సేయంగ ♦ నెంచినాడొ
యెవరి జేరుదు, నింక నా ♦ కెవరుదిక్కు.

సుశ——రాజా ! ఈయరణ్యరోదన మెందుకు. పురంబునకేగి కర్తవ్యము విచారించుకొందము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీ

హనుమద్రామ సంగ్రామము.

ద్వితీయాంకము.

[సాకేతపురము:—రామునిమందిరంబున
రాముడును—విశ్వామిత్రుడును ప్రవేశము]

రాము—మునీంద్రా!

తే. గీ. పావనంబయ్యె నాదగు ♦ మందిరంబు
చింతలన్నియు బాసితి ♦ స్వాంతమందు
జన్మమూ! ధన్యమయ్యెను ♦ సంయమీంద్ర
బ్రహ్మఋషివైన భవదీయ ♦ రాకకతన.

దేవా! భవదీయపుణ్యాశాదరజము సోకుట కీపురం బెట్టిభాగ్యంబును జేసి
యుండెనో కదా! (ఇంచుకయూరకుండి)

మ. వరశిష్యుల్ వినయంబు జూపుచును సే ♦ వల్ మీకుగావింతురే
గరిమన్ గోవులు దుగ్ధమిచ్చునుగదా ♦ కా ంబులీడేఱునే
ధర దేవార్చనకై నతంబు తరుబృం ♦ దంబెల్ల బుష్పించునే
పరమామోదముతోడ జెప్పగ. నిర్మ ♦ బా ంతు, మౌనీశ్వరా.

విశ్వా—రఘునందనా!

తే. గీ. విఘ్నమను బ తిరూపమై ♦ వెలసియుండి
ధర్మమార్గంబు దప్పక ♦ ధరణిజనుల
బాలనముసేయున్నావు మహితకృపను
మాకుగలుగునే, కొఱతలు మానవేంద్ర,

రాము.—మునీంద్రా ! నీకు నాయందున్న ప్రేమచే నట్లు వచించెదవు. నీకృపకర్హుండ నేకాని స్తుతికర్హుండ గానని విన్నవించుకొనుచు న్నాఁడ. (ఇంచుకయూరకుండి) మహాత్మా ! ఏదియో గొప్ప కారణం బుండినగాని భవదీయపాదారవింద సందర్శనంబు నా కొనంగవు.

తే. గీ. దైత్యభయమింత లేకుండ ♦ తపముసాగు
చున్నదికదా! వచింపు శు ♦ ల్లోకచరిత
విశ్వా— దానవానీకమును గూల్చి ♦ తాపసులను
గాచియున్నావు, కాదొకో ♦ కౌసలేయ.

మ. దశదిగ్భాగములన్ బ్రతాపమహిమల్ ♦ దట్టంబుగానిండ; న
ద్దశకంఠున్ సమరావగణంబున మహా ♦ ధైర్యంబునందాకి; శ
ర్కశభల్లంబుల సంహరించి, మునులన్ ♦ గాపాడి, చెల్వొందు, స
దశమునున్ గొంటివి, దేవతానికర మా ♦ హ్లాదింప రామాధిపా.

రాఘవేంద్రా ! ధరాభారము వాపదలంచి యిద్ధాత్రి పై జన్మించి సకలదానవులను సంహరించి యుండగా నింకను మునులకు దానవ భయముండునా ?

రా.—తాపసోత్తమా! నీరాకకు గారణం బెఱిగింపగోరెదను. ఈ సేవకుం డెట్టియభీష్టమునైనను దీర్చుటకు సంసిద్ధుడై యున్నా డనినమ్ముము.

విశ్వా.—(తనలో) ఈవాగ్దానమే నాకు గావలసినది. నాకాయయాతి నృపుండు చేసిన పరాభవంబునకు బ్రతీకార మాతని నితనిచే త జంపించుటయే. ఎట్లైన యకార్యంబున తనిని సమ్మతింప జేయవలయును (ప్రకాశముగ) రామా ! నాకార్యం బె ట్టిదైనను జేయుటకు సంసిద్ధుఁడవై యుంటివా ?

రాము—మునీంద్రా ! సందియమేల ?

తే. గీ. పసితనంబున శరవిద ♦ మహితకృపను
నొసగి; హరువిల్లువిఱిపించి ♦ యుర్వీసుతను
బెండ్లిగావించితివి నాకు ♦ బృథ్వియందు
నీయనుజ్ఞ దాటుదునె ? ము ♦ నీంద్ర చంద్ర .

విశ్వా—సుందరాంగ్లే వచియింతురుగాని గార్యము జేయవలసివచ్చినప్పుడు వెనుకంజ వేయుదువేమో యని సందియం బగుచున్నది.

రాము—దేవా ! నీనుడులన్నియు గ్రొత్తగనున్నవి. నన్నన్యథా భావించుచున్నందులకు నాకాశ్చర్యము గలుగుచున్నది. నీపట్టున గాని మరియెవ్వరిపట్టునగాని యిక్ష్వాకువంశజు లనృతంబాడి యుండిరా !

తే. గీ. సత్య మారసియేకదా ♦ జనకుడప్పుడు
యాగరక్షణంబునకునై ♦ యంపెమమ్ము
నీదువెంటను; నెఱుగవే ? ♦ నేడు క్రొత్త
వానిగతినన్ను నీరీతి ♦ బలుకనగునె ?

మ. ఘనసామ్రాజ్య రమాసతీమమతమున్ ♦ గాదంచు ద్రోసినన్
జనముల్ దూర న; నాయబిడ్డలును దైన్యంబుందినన్; జ్ఞాత ప్రుల్
ఘనపాణంబులు దీతుమంచుభయము ♦ ల్గల్పింతుర్గా కెప్పుడున్
అనృతంబాడగ నెంచరెప్డు, రవివం ♦ శాబ్ధిప భూతప భుల్.

ఇంక నీవు నాయందు సందియంబును విడనాడి నీయిష్టం బెట్టిదియో తెలుపుము.

విశ్వా—నాయభీష్టంబును దెలిపిన పిమ్మట జేయజాలనని చెప్పగూడదుసుమా !

రాము—(తనలో) ఏమి ! ఈమునీశ్వరుం డెన్నడును లేనివిధంబున ని పలుకుచున్నాడు. ఎట్టిబెట్టిదంపుగోరిక గోరునోకదా ?

ఏమైననేమి ! ఎట్టియభీష్టం బైనను దీర్చెదనని వాగ్దాన బొసం గి యుంటినిగదా. (ప్రకాశముగా) మునీందా ! మీకాశం కయేల ?

తే. గీ ఈశరీరంబు నిమ్మన్న ♦ నిచ్చువాడ
దక్కినవి చెప్ప నేటికి ♦ దాపసేంద
సందియంబును వీడుచు ♦ డెందమందు
వేగ దెల్పుమా ! నీదు న ♦ భీష్టమేమొ.

విశ్వా—(తనలో) ఇంక నేను సందియ బంద నేల ? నాయ ష్టంబును దెల్పెదగాక. (ప్రకాశముగా)

తే. గీ. భవ్యసభలో నవనూన ♦ పఱచెనన్ను
గర్వచిత్తుడై యెవ్వడు ♦ తన్మాత లేదు
డొక్కడాహీను నీవింక ♦ నుర్విగూల్చి
సంతసంబును గొల్పుమీ ♦ స్వాంతమునకు.

రాము—(తనలో కోపహ దయుండగు నిమ్మునీందు డెట్టియభీష్టం బు గోరుచున్నాడు అక్కటా ! ఈతనికోపాగ్నికి బాల్పడి నయారా జెవరో కదా ! ఇందులకే కాబోలీతడు మొదట నెట్టికార్యమునైనను దప్పక చేయుదునని వాగ్దానంబును గ్రహిం చినాడు. (ప్రకాశముగా) మహానుభావా ! నీకాగ హంబుగలి ంచిన యాభూపతి యెవ్వరో తెలియగోరెదను.

విశా—నీకు దెలియని విశేష మేమున్నది. సూర్యవంశజుండగు యయాతి.

రాము—(తనలో) ఇంకను నేనెవ్వరో యని తలంచుచుంటిని. అహ్హా ! మాకు బరమబంధుడగు యయాతియేనా ! అతడీత మొడ నేమికీడుగావించెనోకదా ? (ప్రకాశముగా) మునీంద

తే. గీ. సత మెప్పుడు తప్పక ♦ క్షోత్రతలంబు
బాలనముసేయు వాడంచు ♦ భవ్యమతులు
పెక్కుమారులు చెప్పగా ♦ వింటి; నాయ
యాతి నీకేమి గావించె ♦ హాని చెపుమ.

విశ్వా——రామా ! నీవట్లే వినియుందువు. ఆత డొకయశ్వమేధయాగం
బును జేయసమకట్టి మునివర్యుల నందఱిని దద్విధానంబు దెలి
యగోరి రావించెను.

రాము——తాపసోత్తములను రావించుట మంచిదియేకదా? తరువాత.

విశ్వా——నేనును ననేకమునులును నచ్చోటకేగితిమి. మునులనందఱిని
జూపించు సమయంబున నన్నతినీచునిగ బరిగణించెను. అంతి
యేకాక నాయాశ్రమ హారిణంబును గూల్చెను. దానంజేసి నే
నాతని యంతంబు జూచితీరుదునని ప్రతిజ్ఞంగావించియున్నా
డ. కావున నాప్రతిజ్ఞ బాలించుకర్తవు నీవనితలంచి నీయొద్ద
కరుదెంచితిని.

రాము——మహానుభావా ! నావిన్నపం బొక్కటి యాలకింపుము.ఆయ
యాతి నిరంతరధర్మవ తాచారపారీణుండని చెప్పగావినియుంటి
ని. ఆతని హృదయంబు నిష్కళంకమైనది. సూర వంశ ప్రభూ
తులెప్పుడును నిట్టి యకార్యమును జేయుటకు సమ్మతింపరు. ఒ
కవేళ నాతడు పొరబాటున జేసియుండవచ్చును. అందులకు
మీరాతనపై నలిగి యింతదారుణప్రతిన బూనుట యుక్తము
గాదని చెప్ప సాహసించినందులకు మన్నింపుడు.

తే. గీ. నేనతని దెచ్చి నీదు స ♦ న్నిధిని బెట్టి
తప్పులెల్ల క్షమింపుమో ♦ తాపసేంద
యంచు, నీపదంబులకు మ్రొ ♦ క్కించువాడ
ప్రతినవీడుము దయబూని ♦ భవ్యచరిత!

విశ్వా—(కోపముతో) ఏమీ! రామచంద్రా ! నీయంతజ్ఞానము నాకు లేదనియా నాకేవియో నీతు లుపదేశింపసాగితివి. చాలు జాలు ! నిన్ను నాకు నీతిగఱపుమని వేడికొన లేదే ?

తే. గీ. సత్యసంధుండ వంచును ♦ జగము లెల్ల
బేర్కొనుచునుంట యెఱిగియు ♦ వినియు నాదు
కోర్కె దీర్తువటంచును ♦ గోమరుమిగుల
జేరినాడను నిన్ను, సు ♦ శ్రీ గుణాఢ్య.

చం. మనుకులమందు బుట్టి జన ♦ మాన్య చరిత్రు డవంచు, భూమిపై
వినుతికి నెక్కి; నాదగు న ♦ భీష్టము దీర్తునటంచుబల్కి; నె
మ్మనమున సంశయించి, పలు ♦ మాటలు బల్కగ నేల యిట్లు; నీ
వనినది సేయ లేననుము ♦ నంచిత సంతసమందియేగెదన్.

రాఘవా! ఏయభీష్టంబైనను దీర్తునని వాగ్దానంబు నొసంగి సంగతినంతయు విని యిప్పుడిట్లు పలుకుచుంటివా ? పోనిమ్ము. వాగ్దానం బీయ లేదనుము నాదారిని నేబోయెదను.

రాము—ఓమహానుభావా ! నీవట్లు వచించిన నే నేమనగలను. అనృతంబాడుటకు నాచిత్తంబు సమ్మతించునా ! ఈసంగతి నీవెఱుంగవా !

తే. గీ. అతడు మాసూర్యవంశంబు ♦ నందు బుట్టి
బంధుడై యొప్పుచుంట జం ♦ పంగ నాకు
బుద్ధిపోడమక యున్నది ♦ పూజ్యచరిత
నన్ను రక్షింపు మికనీవు ♦ న్యాయమరసి.

నిశ్చయంబుగా నీవనృతంబాడవన్న సంగతి నేనెఱుంగుదును. ఆతడునీ యెడల ద్రోహము జేసియే యుండును. అందులకు సందియంబా నంతయు నుండదు.

తే. గీ. ఎంతదోషంబు జేసిన ♦ నంతశిక్ష
జేయుటది న్యాయమగు గాని ♦ చిన్నతప్పు
జే; దానికి గొండంత ♦ శిక్షనిడుట
ధర్మమానంచుఁ దలఁచె దో ♦ దాపసేంద్ర.

మీ కాన్నృపుం డొనరించిన యెగ్గునకు మరణదండన మందవలసినవాడు గాడు. కావున నాయందు గృపాంతరంగుండవై మన్నింపుము.

విశ్వా—ఆహా! రామచంద్రా! సూర్యవంశ పావిఖ్యాతులు నిరంతర సత వ తాచార పారీణులనుమాట యసత మయ్యెను గదా? ఆయయాతిని వధింపజాలక భీతిల్లి యిట్లు పలుకుచుంటివో, లేక యసత్యము పలికి యశంబుగోల్పోవుట కిట్లు పలుకుచుంటివో, తెలియకున్నది. కాకున్నచో నిచ్చిన వాగ్దత్తంబు ననుసరింపక యుందువా? నాయందెంతయో భయభక్తులు గల్గి వర్తించు వాడవని తలంచితినిగాని యిట్లు నేను మోసమందుదునని యె ఱుంగనైతి. అప్పురా! కృతఘ్నా! నేను జేసినమహోపకారం బుల నన్నియు మఱచిపోతివి కదరా! సామ్రాజ్యరాజ్య మదాంధ కార మెట్టి కట్టిడి కార్యంబునైనను జేయించును.

శా. బాలత్వంబున రాజసన్నిధి ధను ♦ ర్భంగంబు గావింపగా
వాలాయంబున జేసి; జానకిని ను ♦ ద్వాహంబు జేయించి; భూ
పాలశ్రేణి ముదంబునందగ ధనుః ♦ పాండిత్యమున్ గూర్చు; న
న్నాలోకింపవా, కాక నన్మఱచితో ♦ యాశ్చర్యమయ్యెన్నృపా.

ఎట్టి యభీష్టంబునైన నను దప్పక శిరసావహించి దీర్చెదనని చెప్పుటచేత నే నేను నారహస్యంబును వెల్లడించితిని అందులకునీవేమియో పలుకకబూనితివి. ఈయనవసరమైనసంభాషణంబుతో నాకేమిప్ప సియున్నది? నాయభీష్టంబును దీర్చి ... స్వతియశంబునందుము,

తే. గీ. కారణం బింత లేకుండ ♦ ఖ్యాత లేమ
నాయయాతిని రాముండు ♦ దయనువీడి
ధరణిపైఁగూల్చెనవేడి నిం ♦ దాభరంబు
మోయుటది యెట్లుచెప్పుమో ? ♦ పూజ్యచరిత !

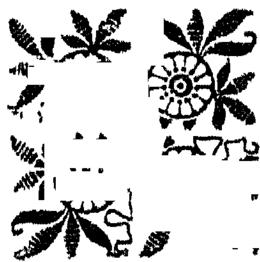
విశ్వా—(తనలో) ఈతఁడు భీతిఁ౦ది నా కార్యమును జేయ నెంచకున్నా డు. (ప్రకాశముగా) రామా ! ఇందు జననిందఁ బడవలసినదే మున్నది? నన్నుఁ బరాభవించుటచేత నీవిట్లు సేయవలసివచ్చిన ది. నాకుఁ గీడు చేసిన నీకుఁ జేసినట్లుగాదా? అది యట్లుండని మ్ము. నీవు పాపము సంభవించునని భయము నందుచుంటివా! ఎంత వెట్టివాఁడవు.

తే. గీ. రామ శ్రీరామ యన్న మా ♦ త మునజనులు
పాపసముదయం బెల్లను ♦ బాయుచుందు
రట్టిచో పాపముల్ నిన్ను ♦ నంటఁగలవె
నిప్పునకుఁ జద లంటునే ♦ నీరజాక్ష.

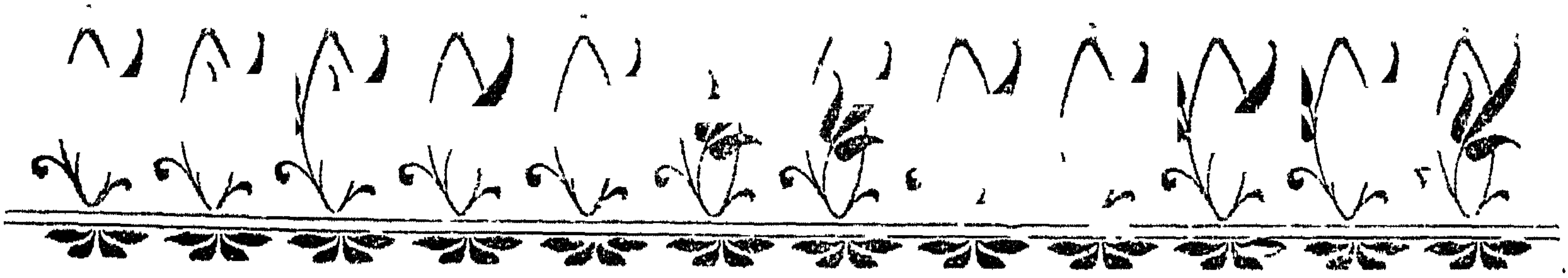
నీవు సామాన్యనరుండవు గావు. కావున నింక సంశయము విడిచి య యాతివధోద్యోగ భారము నీభుజస్కంధమునందు వహింపుము.

రాము—మహాత్మా! ఆజ్ఞననుసరించెదఁగాక రండు. సంధ్యా సమయం బగుచున్నది.

ద్వితీయాంకము.

శ్రీ

హనుమద్రామ సంగ్రామము.

తృతీయాంకము.

[యయాతి—మంత్రి యగు విశారదుఁడు

యయా—మంత్రీ! విశారదా! వింటివిగదా నారదుని పలుకులు. అక్కటా! ఆవిశ్వామిత్రుఁడు నిష్కారణంబుగ నాపైనలిగి రాముని కడకేగి యేవియో కొండెంబులను బలికి, నన్నుజంపుమని వచియింప నందుల కాతండు సమ్మతించెనఁట ఆహా! న్యాయాన్యాయవిచారణదక్షుండగు రాముండు విశ్వామిత్రుని వాక్యంబుల నాలించి నన్నుఁ జంపుదునని యాతనికివాగ్దానంబొసంగుటకు నెట్లు సమ్మతించెనోకదా! (ఇంచుక యూరకుండి విశ్వామిత్రుని నుద్దేశించి) ఓవిశ్వామిత్ర మునీశ్వరా! అకారణంబుగ నాపైనలిగి రామునిచే నన్నుఁజంపింపఁదలంచితివా! దీనం జేసి నీకేమిలాభముగలుగును? అయ్యో! వైరాగ్యములేని నీయోగితనంబేల? తాపసులు రాజులతోఁ గక్షవహింతురా! నాఁడు వనంబున హరిణంబును బుద్ధిపూర్వకముగ వధింపలేదు. కావున నపరాధంబును సైపుమని పాదంబులపైఁబడి వేఁడికొంటినే. అప్పుడే నీయంతంబుఁజూచితీరుదునని కోపావేశంబునఁబలికితివి. కాని నీవింత యకార్యముసేయుదువని కలనైనం దలంపనైతిని. (రామునుద్దేశించి) రామా! సుగుణధామా!

మ. అపరాధం బొకయింతయైన నెఱుఁగన్ ♦ నే! మౌని; నాపైనమున్
విపరీతంబగు భాషలన్ బలికి, పృ ♦ థ్విన్ గూల్చు మన్నంతనే
నృపవంశాగ్రణీ! సమ్మతించితివె? ♦ నీ వికార్యమున్ జేయఁగా
నపవాదల్ జనియించునేమొయని నీ ♦ వాత్మన్ విచారింపవో?

రఘునందనా! నిరంతరసత్యవ్రతాచారంబునకు దానకమై, దానధర్మంబులకుఁ బట్టుకొమ్మవై, సుగుణంబునకుఁ బెట్టెవై, యార్తరక్షణంబున కిక్కవై, విలసిల్లు నిక్ష్వాకువంశంబున జన్మించి, మునిబృందంబును, దేవతానికరంబును, గాపాడి లోకంబుల నుద్ధరించి, ధర్మంబుదప్పక, చతుస్సముద్ర ముద్రిత మహీవలయంబు నేకఛత్రంబుగఁ బరిపాలించుచున్న నీవొకరిమాట విని నాప్రాణంబులు దీయనెంచితివన్న సంగతి విని నాకచ్చెరువు జనించుచున్నది.

మ. ఖలులన్, దుష్టుల, నీచమార్గపరులన్ ♦ గారుణ్యహీనాత్ములన్
జడులన్, దైత్యుల లోకకంటకులనున్ ♦ దండించియున్నట్టి చే
తులతో ధర్మపథానువర్తనగునన్ ♦ దున్మాడి రాజిల్లఁగా
దలపోయన్ దగునే; కృపంగనక, స ♦ ద్ధర్మాబ్ధి చంద్రోదయా.

అహా! రామచంద్రా! నీవు నన్నీరీతిని జేయఁదలంచుట నీకు ధర్మమని తోఁచినదా ఒకవేళ విశ్వామిత్రుండు నామీఁదఁ గొండెములు సెప్పినఁ జెప్పుఁగాక! వందలి న్యాయాన్యాయంబుల నరయ నవసరములేదా? ధరాభారావతరణార్థమై విష్ణ్వంశమున నీవు భూతలమున జన్మించితివని దేవతలును, మునులును, సమస్తజనంబును జెప్పుకొనుచుండిరే? అట్టిచో భగవత్స్వరూపుండవగు నీవే ధర్మముదప్పి వర్తించినచో తక్కిన భూపతుల లెక్కయేమి. (ఆలోచించుచున్నాఁడు)

విశ్వా— దేవా! మీరీరీతిని విచారించినందువలనఁ బ్రయోజ[illegible]మేము

న్నది. ఇందులకుఁ దగిన కర్తవ్యం బేదియైన నాలోచింపవల యునుగదా !

యయా—మంత్రీ ! ఇందులకుఁ గర్తవ్యమేమున్నది! రాముండు విశ్వామిత ప్రేరేపితుఁడై నన్ను జంపుటకుఁగదా ప్రతిన దాల్చినాఁడు? దానంజేసి నారాష్ట్రంబునకును జనంబునకును నావంత యుభీతి లేదు. కావున నిప్పట్లు మనము రామునియొద్దకు "నీవు సేయఁబోవు కార్యము ధర్మమైనది కాదనియు, గాధేయుని వచనంబులయందు న్యాయాన్యాయంబుల నరయవలసినదనియుఁ," జెప్పుమని యొక్క రాయబారిని బంపినచో బాగుండును. అందులకాతండొడఁబడఁడేని, యాతనితోఁ గయ్యంబునకుఁ గడంగుటయే కర్తవ్యము. రణంబున జయాపజయంబులు దైవాధీనంబులు.

చారు—(తొందరగాఁ బ్రవేశించి) ఏమేమీ ! నాథా రామునితోడఁ బోరు సేయఁదలంచుచుంటిరా !

శా. రామున్, బూర్ణగుణాభిరాము, ముఖ జి ♦ ద్రాకాసుధాంశామిత స్తోమున్, సామజరాజహృత్కుముదినీ ♦ సోమున్, విరాజద్ఘన శ్యామున్, శ్రీ గళవంది తాంఘ్రి యుగళున్ ♦ సర్వప్రపంచప్రభున్ సామాన్యక్షితినాథుగాఁ దలఁచితే ♦ సామర్థ్యమూహింపకన్.

యయా—ఓరమణీమణీ !

తే. గీ. హరియె యీరీతి నవతార ♦ మందెనంచు
నరసియుంటిని; సుందరీ ! యతనిమహిమ
దేవతానాథుఁడైనను ♦ దెలియ లేఁడు
మానవులమాట నింకఁ జె ♦ ప్పంగ నేల ?

ఆతఁడు మహానుభావ సంపన్నుండనియు, విష్ణుస్వరూపుండనియు నెఱుంగుదును గాని, యట్టిమహాత్ముఁడే యధర్మముఁ జేయను

న్నచో నింక నేనేమిచేయవలయును? నేనేమో మహాపరాధము నాచరించితినని గాథేయుం డాతనితోవచించి నన్నుఁ జంపుట కుఁ బ్రతిజ్ఞగావించినాఁడు ఇప్పట్ల నేనేమి చేయవలయును? ఆతనియొద్దకు నొకదూతను బంపి యిది ధర్మముకాదని చెప్ప మందును. అంతుల కాతండొడఁబడఁడేని యుద్ధమే చేయుదును.

చారు—నాథా! ఆరామునిఁ జతుర్దశభువనంబు లొక్కటై వచ్చినను జయింపఁ జాలరు.

తే. గీ. బ్రహ్మచేతను నెన్నొ వ ♦ రములువడసి
భువనకంటకుఁడైనట్టి ♦ పౌరసుదిండి
రావణునిఁ దదనుజుని సం ♦ గామమందు
శౌర్యమునఁ గూల్చె మానులు ♦ సంతసింప.

దాని కేమి? రావణునిఁ దనవాలమునకుఁ గట్టి చతుస్సముద ములయం దును ముంచి లేవనెత్తినవాలిని నొక్కకోలంగూలనేసె.

యయా—రమణీ! అదియంతయు నేనెఱిఁగియేయుంటిని. ఆతని పరా క్రమంబు వర్ణించుటకు సహస్ర ఫణములు దాల్చినభోగీంద్రున కైనఁ దరముగాదు. ఏమైననేమి! ఆతఁడు న్యాయమూరసి, ప తినప్పిడిసచోమంచిదే. లేనియెడల సమరమే కర్తవ్యము. అంత కంటెఁజేయవలసిన కారము నాకంటికి గోచరముకాలేదు.

చారు—నాథా! అబలనైన నేను సాహసమునుబూని పలుకుచున్న పలుకులకు మన్నింపుఁడు. ఆరాముండు శరణాగతరక్షణ బిరు దాంకితుండని వినియుంటిని. అదియునుగాక మనకు బంధుకో టిలోనివాఁడు. మఱియు, వైరికిఁ దమ్ముఁడనియైనను దలఁపక విభీషణున కభయంబిచ్చి రక్షించిన పుణ్యమూర్తి. కావున మీరిప్పట్ల నాతనియొద్దకు స్వయముగ నేగి రక్షింపుమనితత్పా దాబ్జములం బడినచో రక్షింపకయుండునా!

యయా—సతీమణీ ! ఇటువినుము. నేను నొక్క సుకృతి య వంశ పా విర్భూతుండనే. కరమున ఖడ్గముధరించియుండి, వీరుఁడనని లోకమున నించుక ప ఖ్యాతివహించియే యుంటిని. ప స్తుత ము శ్రీ రాముని విష్ణుమూర్తియను సంగతియటుంచి, యొక రాజుగాఁ దలంపుము. అట్టిచో నేను స్వకులాభి మానమును, పౌరుషమును పరిత్యజించి, రక్షింపుమని యాతని పాదముల కెట్లు మ్రొక్కుదును? (ఇంచుక యూరకుండి) పోనిమ్ము. రాముండు వందనార్హుండనుటకు సందియం బావంతయు లేదు. ఒకవేళ నభిమానమును వీడి యాతనిం జేరి శరణము వేఁడెదను గాక వేఁడినను నన్ను జంపుదునని ప తినఁదాల్చిన యాతఁడు నన్ను రక్షించుట కెట్లు సమర్థుఁడగును? ఇదియంతయునట్టియా స కాని మరియొండుగాదు.

చారు—ఆహా ! నేనెంత దురదృష్టవంతురాలను. (చింతించును)

యయా—రమణీ! నీవు చింతించెద వేల ? నాకిప్పుడు వచ్చినహాసి యే మున్నది ?

చారు—నాథా! మీరట్లన్న నేనేమనఁగలను. రాముండు మిమ్ము వధించుటకుఁ బ తినఁదాల్చెనని విని నంతనే గుండెలు బగిలిపో వుచున్నవి. ఆతనిప తిజ్ఞఁ దప్పుటకుఁ బితామహాదు లైనను దరముగాదు. ఏపాపంబెఱుంగని మీకిట్టి వ తగలుగనుం డ నేను చింతింపక యెట్లుండుదునుమీరు లేనిచో నా జగమును దనువును నేల ?

యయా—సుందరీ! చింతింపకుము. నిరంతరమును సత ంబే కాని య సత్యంబెప్పుడును బలికియెఱుంగ. భగవద్భక్తితప్ప నితరముగు సాహకార ంబేమియుఁ జేసియెఱుంగ. పెద్దలనుగనిన వందనము జేయుట కాని, యవమానించి యెఱుంగ. అట్టిచో నాం కేహాని

యుఁ గలుగదని నొక్కి వక్కాణింపఁగలను. కాని నేను జేయఁ దలంచిన యాగమునకు మాత్రము భంగము కల్గెనుగదా యని చింతించుచుంటి.

చారు—మనోహరా ! యాగమున కేమి బ్రదికియున్నచో మఱియొకప్పుడు సేయవచ్చును. ప్రస్తుతము స్వప్రాణరక్షణోపాయము గనుఁడు.

యయా—దీనింగూర్చి విచారింపనేల ?

తే. గీ. భుజబలపరాక్రమంబునఁ ♦ బోరి ; ప్రాణ
ములను ద్రోచుకొని వెలయ ♦ వలయుఁగాని
యితరమార్గ మేమియు నాకు ♦ నిపుడు దోఁచ
కున్నది మనంబునందు నో ♦ యువిదమిన్న.

ఇంక నేను యుద్ధము సేయుటయందే కృతనిశ్చయుండనై యుంటిని. అందలి జయాపజయంబులు ప్రథమంబున నిరూపించుటకు మనకుఁ దరముగాదు. రామునిముందు నిలఁబడి పోరొనర్చుటకు బ్రహ్మాదులకే శక్యముగాదు. అట్టిచో నే నన నెంత ? అయినను క్షత్రియధర్మంబు ననుసరించి యతనితోఁ బోరుసల్పుదును. మేమిరువురమును బోరాటం బొనర్చుసమయంబున నేదేవుఁడైన సహాయపడి నన్ను రక్షింపకయుండునా! పోనిమ్ము రక్షింపడనుకొమ్ము. రక్షింపకపోయిననేమి ! దేహం బెప్పటికైనను మరణంబు నందవలసినదే. అదియుంగాక; విరోధంబుచే నైనను, బంధుత్వంబుచే నైనను, మైత్రిచేనైనను, హరిం గీర్తించినవారు మోక్షపదంబు నందఁగలరు.

తే. గీ. జయము లభియించుననుమాట ♦ సమరమునకు
కల్ల; కైలాసవాసు స ♦ త్కరుణయున్నఁ

బలుకజాలను; గాకున్న ♦ భవ్యరాము
హస్తమునఁజచ్చి మోక్షంబు ♦ నందఁగలను.

దీనికై నీవు విచారింపఁబని లేదు. మనకొక్క చిన్నికుమారుఁ డుండెను గదా. వానిని నీవు పెంచి పెద్దవానిగఁ గావించి రాజ్యాభిషిక్తునిఁ జేసి సంతసింపుము. సమస్తంబును దెలిసిన నీకు నేను జెప్పవలసిన దేమియు లేదు.

విశా—మహారాజా! ఎంతమాటఁ బలికితిరి?

చారు—మనోహరా! మీమాటలు విని నాహృదయంబు వేయివక్కలుగాక నిలచియున్నది గదా? మీరు లేని నాబతుకేల? ఆరాముండు నన్నుఁగూడఁ జంపినచో బాగుండును గదా! ప్రాణేశ్వరా! మిమ్ముఁ బాసి నేనొక్క త్రుటికాలంబైనను జీవంబుల భరించి యుండఁజాల. కావున నాయందుఁ గరుణించి మీరు రామచంద్రునితోఁ బోరాటంబునకుఁ గడంగకపూర్వము మీఖడ్గంబుచే నాకంఠంబును నఱికి, యనంతరము కయ్యంబున కేగుఁడు. ఇదియే నాప్రార్థనము.

యయా—ఎంతదారుణ మెంతదారుణము! (మూర్ఛిల్లును)

[తెఱలో గానము వినవచ్చును.

యయా—(మూర్ఛదెలసి) నారాయణస్మరణఁ జేయుచు నెవ్వరో యిట్లు వచ్చుచున్నట్లున్నారు.

విశా—దేవా! బ్రహ్మమానసపుత్రుండగు నారదమునివలె నున్నాఁడు.

యయా—(పరికించి) అవును. విపదాబ్ధిలో మునింగియున్న మనలను తరింపఁజేయుట కేయాతఁడరుదెంచుచున్నాఁడనితలంచెదను.

[నారదుఁడు—ప్రవేశించును.]

నార—(తనలో) ఆహా! నాకుఁ గలహము ప్రాప్తింపనిదినంబుపవాసంబుతో సమానము. ఈసభ నెక్కడను గలహంబులు వీక్షిం

పకయుంటచే నాకేమియుఁ దోఁచకున్నది. ఎక్కడనైనను నెవ్వరి కైనఁ గలహంబుబెట్టి యానందింతు నన్ను నేమియుఁ గారణంబు గనుపింపకయున్నది. (ఆలోచించి) సరే! జ్ఞప్తికివచ్చినది. యయాతి తన్నవమానించెనని విశ్వామిత్రుండలిగి రాముని యొద్దకేగి కొండెంబులను జెప్పి యయాతిని జంప రామునిచేఁ బ్రతినబట్టించెను గదా? కానిమ్ము. ఇప్పుడు నేను యయాతి యొద్దకేగి యాతని నెట్లయిన హనుమంతుని శరణంబు బొందుమని చెప్పెద. దీనింజేసి, హనుమంతునకును, రామునకును బోరాటంబు సంభవించుటయు, విశ్వామిత్రుని ప్రతిజ్ఞ భంగమగుటయుఁ దటంచును. ప్రస్తుత మింతకంటె నానందదాయకంబగు కార్యమింకొక్కటి గానుబడుటలేదు. (ఎదుటఁజూచి) అదుగో! యయాతినృపుండు భార్యాసమేతుండై రాముని ప్రతినవిని కాఁబోలు విచారించుచు నిచ్చట నున్నవాఁడు. ఈతనింజేరి ధైర్యముం జెప్పెద. (ఇంచుక నడచును)

యయా—(నారదుని సమీపించి) మునీంద్రా! వందనములు.

చారు—సంయమీంద్రా! భవదీయ పాదపంకేరుహంబుల కీదీనురాలు నమస్కరించుచున్నది.

నార—దీర్ఘసుమంగలీభవ!

చారు—భవదమోఘాశీర్వచనంబు ఫలించుఁగాక!

(అందఱును నాసనంబుల నధిష్ఠించుచున్నారు)

నార—రాజా! నీవు నేఁడు మిగుల చింతాక్రాంతుఁడవై యున్నట్లు తోఁచుచున్నది. అందులకుఁ గారణంబు వినఁదగునేని చెప్పఁ గోరెద.

యయా—మహానుభావా! త్రిలోకసంచారివగు నీకుఁ దెలియని విషయంబు లీచతుర్దశభువనంబులయం దెచ్చటనైన నుండున

నా సంతాపంబునకుఁ గారణంబు నీవెఱింగియుండియు నా నోట విన దలంచి యడుగుచుంటివని తలంచెదను.

నార—(దివ్యదృష్టిం జూచి) రాజేంద్రా! నీసంతాపంబునకుఁ గారణ మంతయు దివ్యదృష్టి నెఱిఁగితిని. విశ్వామిత్రప్రేరేపితుఁడై రాముఁడు నీయెడలఁ జేసిన ప్రతిన కేకదా నీ వింత చింతించుచుంటివి.

చారు—అవును మహాత్మా! మహావిపదాంబురాశిలో మునిఁగి మార్గమేమియుఁ గానక యట్టిటుఁ గొట్టుకొనుచున్నమాకు నౌకవై యుద్ధరింపుము. నీకి దేవందన మాచరించెదను.

నార—నృపాలా! రాముని ప్రతిజ్ఞ వింటివిగదా! అందులకు నీవేమి కర్తవ్య మాలోచించితివి.

యయా—మహాత్మా! ఇట్టి యధర్మకార్యము సేయుట తగదు గావున ప్రతిన వీడుమనియు, నందుల కంగీకరింపనిచో యుద్ధమునకు సంసిద్ధుఁడనై యుండుమనియుఁ జెప్పుటకు రామునికడ కొక దూతను బంపఁదలంచితిని. అతఁడు న్యాయమారసి ప్రతిన వీడినసరే లేకున్నచో సమరము సేయుటయందే నిశ్చితాభిప్రాయుఁడనై యున్నాఁడ.

నార—(నవ్వుచు) ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు! రామునితో యుద్ధము సేయుటకుఁ దలంచితివా? నీ వాతనితోఁ బోరి జయంబుఁ గాంచఁగలవా.

యయా—మహాత్మా! జయంబు గాంచఁగలుగుదునను ధైర్యంబుతో నేనది తలపెట్టలేదు. క్షత్రియధర్మంబుగావున నేనట్లు సేయఁ దలంచితిని.

చారు—దేవా! నాపతిప్రాణంబులు రక్షించుకొను నుపాయం బేదియైనఁ జెప్పి మము్ముద్ధరింపుము.

నార—రాజా! నిన్నుఁ జూచి నాకు మిగుల జాలికలుగుచున్నది. విష్ణుమూర్తియే రాముఁడై భూభారంబు బాప, భాస్కరవంశం

బునఁ బా విర్భవించి లోకకంటకులైన రావణ కుంభకర్ణాదులను ఘోరసంగ్రామంబున నుక్కడగించి మునులను, దేవతలను నుద్ధరించినాఁడు. విశ్వామిత్రుని ప్రేరణచే నీయెడల నిట్టి ప్రతిజ్ఞ దాల్చెనుగాని లేకున్నచో నిరంతర ధర్మవ్రతాచార పారీణుండవగు నీజోలికతఁ డరుదెంచువాఁడు కాఁడు. ఆరఘునందనుఁడు బూనిన ప్రతిజ్ఞను హరిహరాదులైనను దప్పింపఁ జాలరు. సంగరంబున నాతని యెదుట నిలచుటకు రుద్రునకైనను శక్యముగాదు. అట్టిచో నీవేడ ? ఆతనితో యుద్ధము సేయుటేడ ? ఆ ప్రయత్నంబును మానుము.

యయా——మునీంద్రా ! అది మాని నేను జేయవలసినకార్య మేది?

నార——నేను జెప్పినట్లు చేసినచో నిక్కముగ నీవు రక్షింపఁబడుదువు. అందులకావంతయు సందియము లేదు. నేను జెప్పఁబోవు యుపాయంబుఁ దప్ప నీవు రక్షింపఁబడుటకు వేరొకమార్గంబేమియు లేదు.

యయా——నాయందుఁ గరుణఁబూని నన్నుద్ధరింపఁ దలంచిన నీయాననుసరింపక యుందునా ?

నార——ఇటువినుము. హనుమంతుఁడు రామునకుం గడుఁగూర్చు భక్తుండని నీ వెఱుంగుదువుగదా ! ఆతఁ డిప్పుడు కిష్కింధాపుర ప్రాంతవనంబున నున్నవాఁడు. ఇప్పట్ల నీవాతనియొద్ద కేగి శరణంబొందితి వేని నీకభయమిచ్చి రాముని బారిఁబడకుండ రక్షింపఁగలఁడు.

యయా——మహాత్మా ! నీపలుకులు నాకు మిగుల నచ్చెరువుఁ బుట్టించుచున్నవి. నీవు హరిభక్తుండవగుటం జేసి రామునకు నన్నొప్పగించు తలంపుతో హనుమంతుని జేరుమని పలికితి

కాకున్నచో రామభక్తుండగు హనుమంతుండు నన్ను రక్షించునా ? ఇది వట్టిమాట. మునివర్యా ! పొమ్ము. నాగతి యెట్లున్న నట్లగును.

నార—రాజా ! నేనసత్యము పలుకలేను. హనుమంతుఁడు శరణాగతత్రాణ బిరుదాంకితుఁడు. నీవిప్పు డచ్చోటి కేగి ముందుగ "శరణు శరణ" ని యాతని పాదంబులపైఁ బడినచో నభయ మిచ్చితినని పలుకును అనంతరము సంగతిఁ దెలుపుము. అతఁడు నిన్ను రక్షించితీరును. నాపలుకులు విశ్వసింపుము. హనుమంతునియందున్న కృపచేనైనను రాముండు నిన్ను రక్షించి తీరును.

యయా—మునీంద్రా ! నీపలుకులు విశ్వసింపవచ్చునా ?

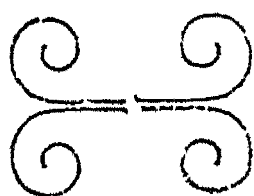
నార—సందియము లేదు. నేఁడే ప్రయాణమైపొమ్ము. నేనేగెదను.

(నిష్క్రమించును)

యయా—రమణీ ! మునీంద్రు ని వచనానుసారినై హనుమంతుని సన్నిధి కేగుటకుఁ దగిన ప్రయత్నంబు జేసికొనవలెను రమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది తృతీయాంకము.

శ్రీ

హనుమద్రామ సంగ్రామము.

చతుర్థాంకము.

కిష్కింధాపుర ప్రాంతోపవనము,

[హనుమంతుఁడు ప్రవేశము]

హను—(తనలో) ఆహా ! రఘునందనుని దివ్యపాదారవింద సందర్శనం బాచరించి పెక్కుదినంబులయ్యినది. నాచిత్తం బాతనిఁజూడ మిగుల ద్వరగ మందుచున్నది, ఆతని పాదచింతనంబు లేక నేనొక్క దినంబైనను బ్రతుకగలనా. భళిరా ! రామభక్తి యెంత కుఁ జాలదు. సంసారవారాశిలో మునిఁగి, దరిగానలేనివారికి మార్గంబు జూపునది యదియేకదా. ముక్తికాంతా సంగమంబును గూర్పఁ జాలునది యదియేకదా పాపంబులఁ బోఁగొట్టి, సకల సౌభాగ్యంబుల నొడఁగూర్చి, దారిద్ర్యవిధ్వంసంబు గావించి యశముఁ గూర్చునదియు నదియేకదా. వేయేల ! శ్రీ రామభక్తికి మించినది వేరేమియు లేదు.

శా. శ్రీ పద్మోద్భవశంకరా ద్యమర సం ♦ సేవ్యంబు సుజ్ఞానస
ద్దీపాంకూరము దుష్టగర్వజనతా ♦ తీ నాథ నిర్మాలముక్
బాపారణ్యదవాగ్ని మోక్షపదవీ ♦ ప్రా సాదమార్గంబు ; ల
క్ష్మీపద్మాయుతలోచనాఖ్యభుఘన ♦ శ్రీమంత రాజంబిలన్.

మ. మరితంబుల్ పదివేలొనర్చినను దో ♦ షోక్కనొక్కమారైన ; భా
స్కరవంశా ! శశాంక ! శర్వదకలం ♦ కా రామ ! శ్రీ రామ ! యు

ము రహిఁ జేర్చిని సంతనే మిగుల సం♦శుద్ధాత్ములై యొప్పుచుం
దురు భక్తౌఘము భూతలంబునను సం ♦ తోషప భావాఢ్యులై.
ఆరామనామమహిమం బాశంభుఁడే యెఱుఁగునుగాని తక్కినవారె
ఱుంగ సమర్థులుగారు.

[అంగదుఁడు ప్రవేశించును.]

అంగ——(తనలో) ఇదుగో హనుమంతుం డీవనంబున నేదియో చేయు
చున్నాఁడు. (పరికించి) చేయుట కేమున్నది. నిరంతరమును రా
మనామచింతనమే యీతనికి భోజనము.

మ. ధరణీభార నివారణంబునకు దై ♦ త్యశ్రేణినిం గూల్ప భా
స్కరవంశంబున జన్మమందిన మహా ♦ కారుణ్యతేజోనిధిన్
హరి; సీతాధవు; రాము; సంతతముఁ ♦ ధ్యానించి రాజిల్లవా
నరుఁ డీకేసరిపుత్రుఁ డేమి, తొలిజ ♦ న్మంబందు గావించెనో?

ఆరఘునందనుని సేవించిన వానరులనుగుచూ కందఱికిని నిట్టి ప్రభా
వము గలిగెనా. (హనుమంతుని సమీపించి) ఆంజనేయా!
ఒంటిగ నిచ్చోటఁ గూర్చుండి యేమిసేయుచుంటివి?

హను——చేయుట కేమున్నది. రామనామచింతనంబు దప్ప నాకితర
మగు కార్యమేమియు లేదుకదా!

అంగ——నీ వెప్పుడుచూచినను రామ రణంబు సేయుచునే యుందువు.
ఆశ్రీరాము కారుణ్యరసంబు గోలుటకు నీవు తొలిజన్మంబున
నెట్టిపూజలు గావించియుంటివోకదా! రామభక్తిపరాయణుం
డవగు నీప్రభావంబు వర్ణింప శేషునికైనను దరంబుగాదు.

హను——అంగదా! ఆరామనామచింతనం బెంతకుఁ జాలదు.

తే. గీ. పాపముల నెల్లచోఁ దోలు ♦ భవ్యసుఖము
పైన నాస గలుఁగనీదు ♦ మహితమోక్ష

పదవినొడఁగూర్చు; యశమిచ్చు ♦ భక్తిమీఱ
రాముగొల్వఁజాలిన, భక్త ♦ రాజికెపుడు.

అంగ——అందుకు సందియం బావంతయు లేదు.

హను——చూడుము. నేనును మీవలె నొక్కవనచరుండనే కాని సాక్షా
ద్విష్ణుస్వరూపుఁడగు రామపదపద్మారాధనపరుండనై యుంట
చేతనే నాబలశౌర్యంబు లింతశోభ కెక్కినవి.

సీ. శ్రీరాముదయచేత ♦ సీతాసతినిఁ గాంచ
నంభోధిలఘించి ♦ యలరినాఁడ
ఆతనికృపచేత ♦ నమరారిపుతుఁడౌ
శత్రునిదర్పంబు నడఁచినాఁడ
కాలకాలునిబోలు ♦ కాలనేమిని రాము
దయచేతఁ ద్రుటిలోన ♦ దంచినాఁడ
సౌమిత్రి మూర్ఛకై ♦ సంజీవికుధరంబు
నిచ్చమైనానాఁడు ♦ దెచ్చినాఁడ
తే. గీ. వేయునేల; యెయ్యదిచేసి ♦ వెలసియున్న
భవ్యగుణధాము శ్రీ రాము ♦ భవవిరాము
సూర్యవంశాబ్ధి సోము స ♦ త్సుగుణకాము
కరుణచేతనే యంచును ♦ సరయుమయ్య.

నాబలంబునకును, నామహామహిమంబునకును, రఘునందనుని దివ్యకృ
పయే కారణము.(ఇంచుకయూరకుండియాలోచించుచున్నాడు)

అంగ——హనుమంతా! నీ వేదియో దీర్ఘాలోచనము సేయుచున్న
ట్లుంటివే.

హను——ఏమియును లేదు. శ్రీ రామపాదారవింద సందర్శన మాచరించి
పెక్కుదినంబులైనది. (కన్నుదురుట నభినయించి) ఏమిది! శ్రీరా

మనామంబు స్మరించినంతనే నాయెడమకన్నదురుచున్నది ?
ఇందులకేమి కారణమోకదా !

అంగ—ఇట్టి నిమిత్తంబులతో నీకేమిపని యున్నది ?

హను—అట్లుగాదు. ఏకారణంబుచేతనో కాని నాయెడమకన్ను మిగుల నదురుచున్నది. ఏమియుఁ దోఁచకున్నది.

శా. సాకేతంబున జానకీ రమణుఁడో ♦ సౌభాతృవర్గంబుతోఁ
బాకట్యంబుగ నుండునే కుశలియై ♦ రామానుజుల్ తల్లియా
భూకన్యామణితోడ నుందురుగదా ♦ పూర్ణానుమోదాత్ములై
నాకున్ దోఁచక యున్నదేమియు; మహా ♦ నందంబు నన్బాసెడిన్.

ఇప్పుడు నాకడుపంతయుఁ జేయివెట్టి కలఁచినట్టులున్నది. ఇందుల కేమి కారణంబుండునో దెలియకున్నది.

అంగ—హనుమా ! దీనికి నీవు విచారింపవలదు. రామాదులందఱును నయోధ్యయందుఁ గుశలులై యుందురు. అందులకేమియు సందియముండదు. ఎందులకో కాని చిత్తంబు కొంచెము వికలతఁ జెందియుంటచే నట్లుఁ దలంచుచుంటివిగాని మరియొండు గాదు. చిత్తంబును బదిలపఱచుకొని గృహంబున కరుదెంచి యొక్కింతుక విశ్రమింపుము.

(తెఱలో)

అయ్యా ! శరణాగతత్రాణబిరుదాంకితుండును, రామభక్తుండును నగు హనుమంతుఁ డెచ్చట నున్నవాఁడు ? (ఇంచుక యూరకుండి) ఆకనుపడువనంబున నంగదునితో నున్నవాఁడనియా చెప్పుచుండిరి. సరే. నేనాతని నిప్పుడే సందర్శించెద.

హను—అంగదా ! ఎవ్వరో నన్నడుగుచు నిట్లు వచ్చుచున్నట్లున్నది.

యయా—(ప్రవేశించి తనలో) ఆహా ! ఆరాముండు నే నీకిష్కింధ జేరులోపుగనే యరుదెంచి తనప్రతిజ్ఞఁ దీర్చుకొనునేమోయను

భయంబునఁ గడురయంబునఁ బరుగులెత్తుచు వెనుక తిరిగిచూడక యిప్పటికిచ్చటికిఁ జేరుకొంటిని. (ఎదుటఁజూచి) అదుగో హనుమంతుండచ్చట నంగదునితో నేదియోభాషించుచున్నాఁడు. ఇంక నేనీతనిఁజేరి శరణంబు వేఁడెదను. (ఇంచుకయాలోచించి) రామభక్తుండగు నీతఁడు నాకుముందుగ నభయమిచ్చిన నిచ్చుఁగాక. నాసంగతి వినిన యనంతరంబున రామునియందుండు భక్తిచేఁ దన ప్రతినవీడి యాతనికి నన్నప్పగించునేమో, యను సందియము నాడెందంబునఁ గలుగుచున్నది. ఈతఁ డంతయధర్మపరాయణుఁడా? చేసిన ప్రతిజ్ఞకు భంగము గావించి ప్రవర్తింపఁదలచునా? అట్లు జేయువాఁడు గాఁడు. ఈతఁడు నాకుఁ దప్పక యభయంబిచ్చి తీరును. రాముండును నీతనియందున్న దయచే నన్ను రక్షించితీరును. ఒకవేళ రాముండు నన్ను రక్షింపనని చెప్పినచో నీతఁడేమి సేయునోకదా! చేయుటకేమున్నది. రామునితో నన్ను రక్షించుటకీతఁడు సమరమే చేసితీరును. సమరమన్న నాకును సందియంబగుచున్నది. ధరాభారావతరణార్థమై జన్మించి లోకవిద్రావణుండగు రావణునిఁ బుత్రామాత్యభృత్యాదివర్గంబుతో నేలంగూల్చిన రామునితో హనుమంతుఁడు పోరుసలుపఁగలఁడా? (ఆలోచించి) ఈతఁడుమాత్రము సామాన్యుఁడై యుండెనా? రుద్రుని యంశంబున జనించినాఁడు. కాకున్నచో రామరావణ యుద్ధంబున నీతఁ డంతప్రభావంబెట్లు చూపఁగలఁడు? కావున నావిషయమై నేను సందియంబంద నవసరము లేదు. (ఇంచుక యూరకుండి) ఇంక నేను జాగు సేయనేల? నారదమునీంద్రుఁడు వచించిన తెఱంగున, సీతని పాదాబ్జంబులఁబడి శరణంబు వేఁడెద. (ఆలోచించి) నేనీతని శరణంబు నందవలసినదేనా? సాటికపితి యపభ్రంశ నాకుఁగీడు

7/78

సేయనుండెనుగావున నీవభయంబిమ్మని నీరచరితుఁడనైననేను బలుకుటకెట్లు సమ్మతింతును. సమ్మతింపక చేయునదేమున్నది? ఈమార్గంబున గాక వేరొక మార్గంబున నీవు ప్రాణంబులను రక్షించుకొనఁజాలవని మునివరుండు నొక్కి వక్కాణించెనుగదా! అయినను నిక్కార్యంబునకుక్షత్రియధర్మమునకు విరుద్ధమేమున్నది? తాను శక్తుఁడై యుండు సమయమున శత్రురాజులతో సంధిజేసికొనుటగాని, లేక యితరుల సహాయ మపేక్షించుటగాని క్షత్రియధర్మ మేకదా. (తన్నుద్దేశించి) ఓయయాతీ! నీయవస్థ నేఁటికిట్లు వచ్చినది. ఇంక నీవు సందియపడుందకుము.

మ. అభిమానంబునుజంపుకొమ్ము, సమర ♦ వ్యాపారముల్ మాను; వీతభయోద్రేకమువీడు; ధైర్యమును జి ♦ త్తంబునం జేర్చి వే
యభయంబిమ్మని యంజనీసుతుని పా ♦ దాబ్జంబులన్ మొక్కు, స
చ్ఛుభముల్ చేకుఱు; భీతిపోవు; గనుసం ♦ తోషంబు చేకూరెడిన్.

ఇంకసందియంబంద నేల! త్వరగా నేగి హనుమంతుని పాదంబులపైఁ బడెదను. (త్వరగా నడచి హనుమంతుని చరణంబులపైఁ బడి) శరణాగతత్రాణబిరుదాంకితా! రామకార్యధురంధరా! శరణు. శరణు. (పాదంబులనుగట్టిగాఁ బట్టుకొనును)

హను—(తనలో) అక్కటా! ఇతఁడెవ్వరో నృపాలుండు. ప్రాణభీతార్తుఁడై నాశరణంబుఁదినాఁడు. (ప్రకాశముగా)

మ. అరివంశాబ్ధ తటాకమున్ గలఁచు దై ♦ త్యానేకపానీకసం
హారుణుఁడాహరివచ్చుఁగాక; జితదీ ♦ ప్తాంతుండునైనట్టి శం
కరుఁడేవచ్చునుగాక; దేవతల గా ♦ కన్ జూచి ముల్లోక జి
త్వరులే తెంతురుగాక నీకభయ హ ♦ స్తంబిచ్చినాఁడన్ నృపా.

ఓయి! నృపాల! భయంబు విడిచిలెమ్ము.

యయా—(హనుమంతుని చరణంబులపై నుంచిలేచి తనలో) అమ్మ య్యా! ఇప్పటికి ధైర్యమువచ్చినది. శరణాగతరక్షణ బిరుదాం కితుండన నీతనికే చెల్లును. (ప్రకాశముగా) మహాత్మా! అంజ నేయాభిధానా! నీ నిర్హేతుక జాయమాన కరుణ కనేక వందనంబు లర్పించుచున్నాఁడను.

అంగ—(హనుమంతునిఁజూచి) హనుమంతా! ఈతఁడెవ్వరో; ఎవ్వరి వలన భయముగలిగి నీశరణమందెనో ముందెఱుంగకుండ నభ యంబిచ్చితివి. దీనంజేసి మన కేమిహాని వాటిల్లునోకదా.

8

హను—అంగదా! నేనును నదియే యాలోచించుచుంటి. అభయ మిచ్చితిని. రోటఁదలఁదూర్చి రోకటిపోటునకు వెఱువనేల? ఈతనియుదంతం బేమియో యరయుదము. (యయాతితో) ఓయీ! నీముఖంబుజూడగా నీవు చెప్పకుండనే రాజువని తెలి యుచున్నది. నీ కెవ్వరివలన ప్రాణభీతిగలిగి నాశరణుఁజొచ్చి తివి? నీ యభిధానంబేది? నీ వేలురాష్ట్రంబెయ్యది? నీ సం గతియంతయు సవిస్తరంబుగఁ జెప్పుము.

యయా—(భయము నటించును)

అంగ—రాజా! నీవు భయ మందనవసరములేదు. ఈతఁడు నిన్ను రక్షింతునని యభయ మొసంగెనుగదా? ఇంక నీవు భయం బువిడిచి నీ నిజసంగతిఁ దెల్పుము.

హను—సందియంబందక చెప్పుము. (వీఁపుఁ జఱచుచున్నాఁడు)

యయా— తనలో) నా నిజసంగతి వీరికిఁ జెప్పక తప్పదు. చెప్పినచో నీతఁడు న్నేమిసేయునోకదా! అభయమిచ్చి నన్ను విడిచిపె ట్టునా? ఈతఁడట్లెన్నటికిని జేయఁడు. కావున విచారంబుదక్కి చెప్పెద. ప్రకాశముగా హనుమంతునిఁ జూచి) మహాత్మా!

హనుమంతా! సూర్యకులప్రవిఖ్యాతుండను. యయాతి యభిధానంబున దనరుచున్నాను.

హను—(సంతోషముతో) ఓహో! నారాధ్యదైవంబయిన శ్రీరాముండు జనించిన సూర్యవంశంబునందే జనించుటంజేసి నీవు మాకెంతయు బూజార్హుండవు. ఇంతవరకును నిన్ను సామాన్యనృపతిగా భావించితిని మన్నింపుము. ఇట గూర్చుండి నిభయకారణంబును జెప్పుము.

యయా—రామదాసా. ఏమని చెప్పుదును. నేనొకయాగంబుసేయదలపెట్టి, సకలమునులను దద్విధానంబు నెఱింగించుటకు రావించితిని.

హను—అది మంచి కార్యమేకదా! తరువాత.

యయా—అట్లురుదెంచి మునివర్యులనందఱిని నర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజింపదలంచి ప్రథమంబున వసిష్ఠుని బూజించితిని.

హను—బ్రహ్మఋషియు, నిక్ష్వాకువంశజులకు గురుండును నగునాతండట్లు పూజింపబడ నర్హుండే. తరువాత నేమైనది?

యయా—వసిష్ఠుని బ్రథమంబున బూజించితినని విశ్వామిత్రుండలిగి యాసభను విడిచిపోయెను.

హను—మొదటినుండి విశ్వామిత్ర వసిష్ఠులకుసహజవైరమున్నదిగదా! వైరాగ్యములేని యోగంబేల తరువాత,

యయా—తరువాత, యాగప్రదేశంబును జూచుటకరణ్యంబునకేగి, యందలి దుష్టసత్వములను దునిమి యొకవృక్షముక్రింద విశ్రమించి యుండుతరిని, నాకంటికొక వ్యాఘ్రము గనుపించెను. నేనది చూచి వెంటనే బాణంబునువిడిచితి. అంతలో నయ్యది హరిణముగా మారినది. ఆసమయమున విశ్వామిత్రుండును నాయొద్ద కరుదెంచి కోపావేశమున, నాయాశ్రమ హరిణమును

వధించితివి గాపున నీయంతము జూచి తీరుదునని దారుణమైన ప్రతిన దాల్చెను.

హను—అక్కటా! తాపసులు ధర్మపరాయణులగు రాజులపై దమ కోపము జూపింతురా! తరువాత నేమిజరిగినది.

యయా—మహానుభావా! తరువాతసంగతి నేమని వక్కాణింతును. విశ్వామిత్రుండు రాముని సన్నిధి కేగి నాపై గొండెములను జెప్పి—(అని యూరకొనెను

హను—యయాతీ! చెప్పుము. సందియ మందెదవేల?

యయా—నను వధింపం బ్రతినపట్టించినాఁడు.

హను—హా! (మూర్ఛిల్లి లేచి) ఓకృపాలా! నీవు నన్నెంతయు మోసపుచ్చితివి. రాముండు నిన్నుఁజంపుటకుం బ్రతిజ్ఞఁ బట్టుటయు నేను నిన్ను రక్షింతునని యభయంబిచ్చుటయునా. అన్నా! నేనెంత మోసపోయితిని. ఈసంగతి నీవు ముందే నాకేల చెప్పకపోయితిని? అట్లు చెప్పియుంటివేని నేను నీకభయంబిచ్చియుందునా?

యయా—మహాత్మా! క్షమింపుము. ముందుగఁ జెప్పినచో నభయంబొసంగవని తలంచియేకదా యిట్లు చేసితిని.

శా. వాలాయంబుగ నన్ను గాతువనుచున్ ♦ భావించి నేనిట్లు నీ
పాలన్ జేరితినయ్య యిప్పుడు కృపా ♦ పాథోనిధీ ధీనిధ
పాలన్ ముంచిన నీటముంచిన సరే ♦ భారంబు నీదాట నా
కేల వేరొకచింత జెంద మదిలో ♦ నింకన్ మరున్నందనా.

హను—అక్కటా! అంగదా! వింటివికదా. దైత్యవంశదావానలుండును, నిరంతర కరుణామయుఁడును, శరణాగత బిరుదాంకితుండును, త్రిజగద క్షదక్షదీక్షాకరుండును, నాదు దైవమును

నగు రామచంద్రుండు జంపుదునని ప్రతిజ్ఞఁబట్టఁగా, నేనా నిన్ను రక్షించువాఁడను నాబలమునకును, శౌర్యమునకును, ప్రతాప మహిమములకును గారణభూతుండైన రామునితో నాకు విరోధము గల్గెనుగదా ? ఓ నృపాలా ! ఎవ్వాని కారుణ్యారసము నాపై వెల్లివిరి యుటంజేసి, సీతాన్వేషణమునకై శత యోజనాయతంబగు వారాశిని నొక్క కాల్వకరణి లంఘించి లంక జొచ్చితినో, యెవ్వాని దయ యుంటచేత సురాసురులకైనను దేరిచూడశక్యముగాని దశకంధరసుతుండైన యక్షుని ఘోరసంగ్రామమున దునుమాడఁ గలిగితినో, యేమహాత్ముని కృపాదృష్టులకుఁ బాత్రుండనగుటంజేసి, మాయావిద్యాధురంధరుండైన కాలనేమిని దృటిలో నేలంగూల్చితినో, యేదివ్యస్వరూపిని దాక్షిణ్యము నాపైఁ బ్రసరించుటంజేసి, సౌమిత్రి ని మూర్ఛఁదేర్చుటకై సంజీవిని పర్వతమును నాభుజస్కంధముపందుఁ బెట్టుకొని సూర్యోదయము గాకమునుపు చనుదెంచి సౌమిత్రి ని రక్షించితినో యట్టి శ్రీ రాముండు నేఁడు నీమూలమున నాకు విరోధి యయ్యెనుగదా !

ఉ. ఏవిభు దివ్యమౌ మహిమ ♦ నెవ్వరు గాంచఁగఁ జాలకుందు రా
దేవకిరీటరత్నరుచి ♦ దీపితపాద సరోజుఁడైన సీ
తావిభు నాశ్రయించితిగ ♦ దా యని సంతస మంచుచుంటి గా
సీ విధియిట్లు సేయుఁ నని ♦ నేఁ గలనైనను నెంచనైతిఁగా.

అంగ—హనుమంతా ! గతించినదానికిఁ జింతిచినందువలనఁ బ్రయోజనం బేమియున్నది ? ముందు కర్తవ్య మాలోచింపుము.

హను—(ఎదుటఁజూచి అదుగో ! సుగ్రీవుఁ డిట్లు వచ్చుచున్నాఁడు. అతని కీయుదంతము దెలిపి యనంతరము కర్తవ్య మాలోచింప వచ్చును.

యయా — దేవా! హనుమంతా! ఏమైనను నభయము నొసంగి నన్ను విడనాడఁగూడదని విన్నవించుకొనుచున్నాను.

హను — రాజేంద్రా! నీవు భయమందఁ బనిలేదు. అస్మదీయభుజబలరక్షితుండవై యున్నంతవఱకును నిన్నెవ్వరుఁ దేఱిచూడఁ జాలరు.

యయా — సుగుణచరితా! నాకదియే కావలసినది.

సుగ్రీ — (హనుమంతునిఁ జూచి) హనుమంతా! మిట్టమధ్యాహ్నమైనను మందిరంబున కరుదేరక యీవనంబుననుంటివేల పక్కనున్న యయాతిం జూచి) కోటిసూర్యప్రభాతేజోవిరాజమానుండై యొప్పుచున్న యీపురుషపుంగవుం డెవ్వరు?

హను — (విచారించును.)

సుగ్రీ — కుమారా! అంగదా! ఈతఁ డెందులకో విచారించుచు నాప్రశ్నంబున కుత్తరువీయకున్నాఁడు.

అంగ — తండ్రీ! ఈతండు యయాతి యనునృపతి. విశ్వామిత్రున కెగ్గు సల్పుటచే నతని ప్రేరణంబున రాముండీతనిని జంపఁ బ్రతిజ్ఞఁ దాల్చినాఁడు. ఆసంగతిఁ దెలియక హనుమంతుం డీతనిని రక్షింతునని యభయమిచ్చినాఁడు.

సుగ్రీ — అన్నా! ఎంతపని జరిగెను.

హను — వనచరేంద్రా! సుగ్రీవా!

తే. గీ. మొసలికోరలఁ జిక్కియు ♦ భూమియందుఁ
ప్రాణములఁ బాసిపోవక ♦ బ్రతికియుంట
భూరిగుణుఁడైన శ్రీరామ ♦ మూర్తితోడఁ
బగనుబూనుటకే కదా ♦ మదిఁదలంప.

తే. గీ. రామశ్రీ రామ జయరామ ♦ రామరామ
యనుచు నొకమారు మదిలోన ♦ ననిశయంత

పాపములనెల్ల బడనాడి ♦ భవ్యమోక్ష
పదము; మానవానీకంబు ♦ బడయగలదు.

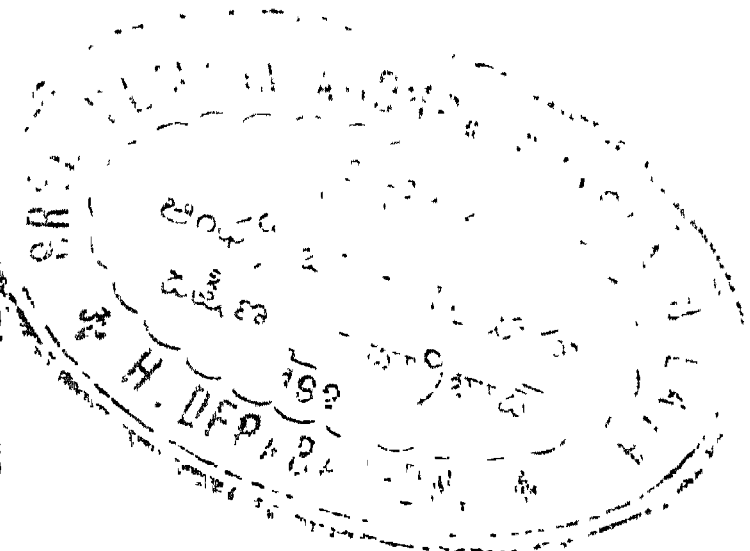
అట్టిచో నన్నెన్నియో విధంబులు గాపాడి రక్షించుచున్న శ్రీరాము సీతో వైరము ప్రాప్తించెనుగదా! ఇందులకు నేనేమనిచింతింతును ?

తే. . అభయమిచ్చితి రక్షింతు ♦ ననుచు జెప్పి
యిందులకు నేను దప్పిన ♦ నెల్లజగము
లందు; దుష్కీర్తిపాలౌచు ♦ నలరవలయు
నేమి సేయుద మిప్పట్ల ♦ నెంచిచెపుమ ?

సుగ్రీ ——హనుమంతా ! దీనిగూర్చి విచారింపవలదు. ఏది యెట్లయినను సీతని రక్షణము మనకవశ్యమై యున్నది. మందిరంబున కేగి దీనివిషయమై సంపూర్తిగ నాలోచింతము. (యయాతింజూచి) నృపాలా! రమ్ము.

ఇది చతుర్థాంకము.

శ్రీ

హనుమద్రామ సంగ్రామము

పంచమాంకము.

సాకేతపుర ... మందిర ...లో రామును లక్ష్మణుడు
ప వే ంచుచున్నా .

రాము—తమ్ముడా

... దు వెనుక ... చూడ కే ♦ పురుషుడైన
మున నను ♦ నేనొనర్తు
... ♦ యంగ రాద
...ధ ... ♦ కనుజ! యిపుడు.
శ్వామితు ం డరుదెంచినప్పు డేయభీష్టంబునై
...ట నేలవాగ్దానం బిచ్చితిని; నిరంతర ధర్మన
... యయాతిని నాతడు జంపుమని చెపె
తన భావుండనియు నట్టిశిక్ష నంద
తయా బ తిమాలుకొంటినిగాని
... ట్లాతడు పట్టినపట్టు విడ వడ
... పక పోయినచో, శ్రుతి ...
...ర్తించినవాడనగుదును.
నన్నంటగలదు. ఏమిచేయుట .
... ము. ని... ...రదుం డరుదెం
... వా

లక్ష్మ—అగ జ ! వినలేదు. నేనాసమయమున మందిరమున లేనైతి.

రాము—ఈవిశ్వామిత్రు ని మూలమున, నిరంతరమును మనక్షేమము విచారించువాడును, నస్మత్పాదచింతనముదక్క నన్యచింతను మనమున బవేశపెట్టనివాడును, సీతాన్వేషణమునకై నరుడు గాని వానరుడుగాని దేవతలలో నెవ్వరైనగాని చేయ నశక్య మైన మహత్కార్యములంజేసి తన స్వామిభక్తిని నాయందు వెల్లడించి మనవంశమును నిలబెట్టినవాడును, మున్ను సంగా మమున రావణునిశక్తిచే నీవు మూర్ఛమునింగిన సమయము న సంజీవికుధరము బెకలించుకొని వచ్చినవాడును, నగు హను మంతుడు నేటికి విరోధియయ్యెనుగదా యని చింతించుచుంటి.

లక్ష్మ—అన్నా ! అదియేమికారణము.

రాము—ఆయయాతి నాకు భీతిల్లి హనుమంతుని యొద్దకేగి శరణ మందగా నాతడు రక్షింతునని యభయమిచ్చెనట.

లక్ష్మ—ఔరా ! ఏమిదీ ! హనుమంతుం డిట్టియకార్యముసేయునా.

శా. ఔరా భీతినిబూనకే; యభయ మా ♦ హన్మంతుడే యిచ్చెగా
ఘోరాజిన్ దశకంఠుగూల్చి యసురల్ ♦ ఘోషింపగాజేసి వం
దారుల్ సంస్తుతిసేయగా దనరు నీ ♦ ధైర్యంబు, శౌర్యంబు గ
న్నారంగాంచియు నేటికిన్ మఱచెనే ♦ యాత్మన్ మహాగర్వమై.

కానిమ్ము. అందుకు దగిన ప్రతిఫలము నాత డందగలడు. అన్నా ! ఇంక యుక్తాయుక్తవిచారణంబెందుకు? నీ వావిశ్వామిత్రు ని కో యయాతిని వధింతునని ప్రతిజ్ఞవహించితివి. అందులకు దప్పినచో ధర్మవిరుద్ధమగును. కావున నీప్రతిన బూర్తిసేయు టకై యత్నింపుము.

రాము—అవును. అందులకు నేను సందియమందుచుండుటలేదు కాని యిప్పు డాయయాతి హనుమద్భుజబల పరిరక్షితుండై యొప్పుచున్నాడు. ఇందులకేమి మార్గమాలోచించుదము.

లక్ష్మ—సోదరా! దీనికాలోచింపనేల.

తే. గీ. కన్నుగానక యిట్టుల ♦ ఖండగర్వ
మూని, కానికార ముజేసి ♦ యొప్పుచున్న
మారుతీకుమారు వేగ ♦ బవరమందు
దాకి; నిర్జించుటే యిప్డు ♦ దగును మనకు.

ఆత డీరీతిగావించుట సుగ్రీవుని యనుమతి యుండిలేదు. వారు మున్ను వాలి వధకై మనలను నక్క వినయమున సేవించిరి. కాకున్నచో నిట్లుసేయుదురా!

ఉ. సందియమండకింక ఘన ♦ సంగరరంగమునందు నింక నా
నందముతోడ వేగ గపి ♦ నాథుని వానరసంయుతంబుగా
ముందల వాలియున్నయ ♦ ముల్ కన బంపుము శౌర్యమేర్పడన్
డెందమునందు నిట్టులక ♦ డింది విచారమునంద నేటికిన్.

క. నిను మదిలోనం దలపక
జననాథున కభయమును నో ♦ సంగినవానిన్
హనుమని జెండాడగ వే
నను బంపింపుము జనియెద ♦ నగ సమధైర్యా.

రాము—(చిఱునవ్వు నవ్వి) లక్ష్మణా! హనుమంతుడు సామాన్యుండని తలంచితివా?

చ. అనిమొన దేవదానవ స ♦ హస్ర ములొక్కట నెత్తివచ్చినన్
మనమున నించుకైన నను ♦ మానమునొందడు భీతిబూనడా
హనుమడు, శాంకరీధవుని ♦ నంచితితేజము బూని పుట్టె; ట
య్యనుపమ శౌర విక మము ♦ నందెను నాతనిదాక శక్యమే?

అదియుంగాక యాతడు భవిష్యద్బ్రహ్మయై రాజిల్లును.

లక్ష్మ—అట్లయిన నింక మనము చేయవలసిన కర్తవ్యమేమి?

రాము—ఎవ్వరినైన దూతను నాతనియొద్దకు బంపి యయాతిని విడువుమందము. సాధ్యమైనంతవఱకాతడు నాయాజ్ఞ దాటువాడుగాడు. అట్లు చేసెనేని తరువాతి సంగతి జూచుకొందము.

సేవ—(ప్రవేశించి) దేవా! కిష్కింధనుండి యంగదుండు దేవరదర్శనార్థమై వచ్చియున్నాడు.

రాము—ఏమీ! అంగదుం డరుదెంచినాఁడా! శీఘ్రముగఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

[అంగదుడు ప్రవేశించును.

అంగ.—(తనలో) ఇక్కడకు చేరికొంటిని. ఇంక శ్రీరాముని సందర్శించి హనుమత్సందేశంబును దెల్పెదగాక. రాముడు హనుమంతుని మాటలువిని యయాతిని రక్షించునా. ఉభయపక్షములవారును దమతమ ప్రతినలను వీడువారుకారు. తుదకు సంగరమేయొనగూడునని నాకుదోచుచున్నది. ఈరాముడు మున్ను చెట్టుచాటున డాగి నాజనకుని గూల్చి మహాపాపంబు గట్టుకొన్నాడు. అది యింతవఱకును నాహృదయంబున దగిలియే యున్నది. ఇప్పుడు నిరంతరధర్మవర్తుండైన యయాతినివంధిప బ్రతిజ్ఞదాల్చినాడు. ఉభయులలో నెవ్వరిప్రతిజ్ఞ నెఱవేఱునో తెలియకున్నది. రామహనుమంతు లిరువురును సామాన్యులని తలంపవలదు. ఇరువురును నవతారపురుషులే సరే నేనియ్యది యాలోచించుచు జాగుసేయనేల? (రాముం జేరి) మహాత్మా! రామచంద్రా! భవదీయపాదపంకేరుహంబుల కీసేవకుండు నమస్కరించుచున్నాడు.

రాము——అంగదా ! శుభమగుగాక. ఇట గూర్చుండుము.

అంగ——(ఆసీనుడగును)

రాము——అంగదా !

శా. సీతాన్వేషణ కార్యయత్నము దగన్ ♦ జేయంగ శీఘ్రంబుగా
బీ త్రిన్ వానరవర్గముల్ బనిచి పృ ♦ థ్వీపుత్రి సేమంబునన్
ఖ్యాతిన్ దెచ్చిన భానుసూనుడు లస ♦ ద్గాంభీర వారాశి; వి
ఖ్యాతపావనమూర్తి యుండెనుగదా, ♦ భద్రానుమోదాత్ముడై.

సీ. నాయాజ్ఞ మౌళిపై ♦ న ధరించి; ముదిక
తనహస్తమందు మో ♦ దమునదాల్చి
వానరానీకంబు ♦ పరమహర్షముతోడ
దనవెంటనే తేర ♦ దరలిపోయి
శతయోజనంబౌచు ♦ జాలవిస్తీర్ణమౌ
కంధిని దృటిలోన ♦ గాల్వకరణి
దాటి; నిర్భీతితో ♦ దానవేంద్రు పురంబు
జొచ్చి; సీతాసతి ♦ జూచి; మరలి

తే. గీ. వచ్చుచో రావణాత్మజు ♦ బవరమందు
మహిత దర్పము బేర్చి దు ♦ న్నాడి; నాకు
జానకివార్త వినుపించి ♦ సంతసంబు
గలుగ జేసిన మారుతి ♦ చెలగుచున్న
వాడె, కుశలియై, కోర్కెలనై ♦ బలుకుమయ .

అంగ——దేవరకటాక్షంబున నందఱును సేమంబుగనున్నారు.

రాము——సరే. నీవిచ్చోటి కరుదెంచిన కార్యమేమి?

అంగ——

తే. గీ. ధరణిభారమునకు నవ ♦ తారమెత్తి
నట్టి పుణ్యమూర్తివి ♦ నీకు నవనియందు

దెలియనట్టివి గలుగునే ♦ తెలిసియుండి
నాదునోటను విసగోరి ♦ యడుగుచుంటి
వనుచు దలపోయుచుంటిని ♦ నాత్మయందు.

దేవా! నీ వడిగితివి కాన చెప్పెదను. విశ్వామిత్ర ప్రేరేపణంబున నీవు యయాతిని వధింతునని ప్రతిజ్ఞ సేయగా నాతండు హనుమంతుని జేరి శరణమందగా దెలియక యాంత డభయంబు నొసంగినాడు. పిదప బశ్చాత్తాపమందినాడు.

రాము—హనుమంతుడు యయాతికి నభయమిచ్చిన సంగతి మేమిది వఱకే వినియున్నాము. తెలియకనే యట్లు గావించెనని తలంచితిని. సరే. జరిగినదానికేమి! ఇప్పుడాతండు యయాతిని నాకప్పగించు తలంపునందే యున్నాడని తలంచెదను.

అంగ—దేవా! నీకు దెలియని ధర్మంబు లెచ్చటగలవు. అభయమిచ్చి మరల విడుచుట యధర్మముగాదా!

రాము—అట్లనా! ఇప్పు డాహనుమంతుని సందేశమేమని?

అంగ—దేవా! అవధరింపుము.

సీ. రాతి నాతిగ జేయు ♦ రమణీయమైన ప
దాంబుజంబులకు దం ♦ డంబులనియె
గాధేయుమాటపై ♦ కలుషమింతయు లేని
పుడమిరాజు జంపుట ♦ బోలదనియె
ప్రతిన జేసితివన్న ♦ మాటయే యెఱుగక
యభయమిచ్చితిని, య ♦ యాతికనియె
పుణ్యవ్రతాచారి ♦ భూపాలచంద్రుండు
గావున రక్షించి ♦ కాలుమనియె
తే. గీ. నెట్టికార్యము చేయంగ ♦ నెంచియున్న
చేతగానిది లేదంచు ♦ జెప్పుమనియె

నీవు నామీఁద జూపిన ♦ నిక్కమైన
కరుణ యెట్టివేళలనైన ♦ మఱువననియె.

రాము—అంగదా! ఆతని సందేశము వింటెని. యయాతిని రక్షించిన చో నాప్రతిజ్ఞకు భంగము గలుగదా? అదియాతఁడాలోచించినవాఁడు కాఁడే? నేనందుల కంగీరింపజాలను. కావున ముందు కర్తవ్యమేమి?

అంగ—దేవా! అది నీకు దెలిసియేయున్నది.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! అది నేనింతకుపూర్వము చెప్పలేదా?

రాము—యుద్ధమను సంగతియే.

అంగ—అట్లనియే హనుమంతుఁడు మీతో విన్నవింపుమనియెను.

లక్ష్మ—వింటివిగదా! అగజా! ఇంక నాలోచింపబనిలేదు.

రాము— అంగదా! హనుమంతుండు యయాతిని విడువడా!

అంగ—అధర్మమైనకార్యము నాత డెట్లుసేయును.

రాము—అట్లయిన నీవేగి, యాహనుమంతుని మైత్రి నంతయు మఱచి యయాతి సంరక్షణమునకై ధైర్యమునుబూని, రణమున నిలువుమని చెప్పుము.

అంగ—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

రాము—హనుమంతునితో మనకు సమరము తప్పదు. కానిము ఇది యెట్లు పరిణమించునో చూతము రమ్ము.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

శ్రీ

హనుమద్రామ సంగ్రామము

షష్ఠాంకము.

కిష్కింధయందలి బయలు.

[ప్రవేశము—యయాతి సమేతముగా హనుమచ్ఛుగ్రీవులు.]

హను—ఆహా! సుగ్రీవా!

సీ. ఎవ్వాని ముఖబింబ ♦ మీక్షించుటం జేసి
మదిలోనఁ జింతల ♦ బాసినాము
యెవ్వాని నామంబు ♦ నేవేళ స్మరియింప
సకలపాపంబులు ♦ సమసిపోవు
యెవ్వాని కృపచేత ♦ నెల్లజగములందు
ఘనకీర్తితోడను ♦ గ్రాలినాము
యెవ్వాని దయచేత ♦ నింతప్రభావంబు
గలిగి శూరులమౌచుఁ ♦ జెలఁగినాము.

తే. గీ. యెవనిదైవంబుగా నెంచి ♦ యెల్లవేళ
లందు మనమునందున నిల్పి ♦ యలరినాము
యట్టి రఘుపుంగవుండు మన ♦ కయ్యొ వైరి
నేఁటి కీయయాతి పుడమి ♦ నేతకతన.

(యయాతిఁ జూచి) ఓయయాతి నృపాలా! నీవు నన్నెంతయు మోసపుచ్చితివిగదా? పరమబాంధవులకంటె నెక్కుడు బంధుఁడై, దైవంబులకు దైవంబై, నిరంతరమును మాసేమంబును విచారిం

చుచు, మా బలశౌర్యంబులకుఁ గారణభూతుండైన రాముఁడు నీమూలంబున నేఁడు విరోధియయ్యెను గదా! నీమూలంబున నాతనితో నేఁడు బోరాడవలసి వచ్చినది. ఇట్లగునని యెన్నఁడును గలనైనం దలంపనైతిని. (విచారించుచున్నాఁడు)

యమా—(తనలో) ఆహా! ఈహనుమంతుండు తొలుత నాకభయం బొసంగి, యిప్పుడు శ్రీ రాముండు తనపైకి లక్ష్మణ యుతుండై యెత్తి వచ్చుట జూచి మనంబున భీతిల్లియో, లేక యేకారణంబు చేతనో కాని, యిట్లు సందియమందుచున్నాఁడు. ఇప్పుడీతండు రాముఁకు భయమంది నన్నాతని కప్పగింపఁడు గదా? ఏమో కాని నాడెందంబున భయంబుఁ గలుగుచున్నది. అయిన ను నీతనితో నిట్లు పలికి చూచెద. (ప్రకాశముగా) మాన్యచరితా హనుమంతా! నేను భయమంది శరణమందితిని. నీవును నాయందుఁ గృపాంతరంగుడవై యభయమిచ్చితివి. దానం జేసి నేను ధైర్యచిత్తుండనై మెలంగుచుంటిని. ఇప్పుడు నీముఖంబుఁ జూడగా నీచిత్తం బదియొకతీరుగ నున్నట్లున్నది. శ్రీ రాముఁడు సౌమిత్రీ సమేతంబుగా నరుదెంచుట జూచి నీవు భయంబంది యో, లేక రామునియందున్న భక్తి కారణంబుచేతనో నన్నాతని కప్పగించెదవేమో యని భయము గలుగుచున్నది. అట్టిదేదైననున్నచో నాకిప్పుడే చెప్పుము. నీవు నన్నాతని కప్పగించునంత యవసరములేకుండ నేనే యాతని యెదుటకేగి చేతనైనచో రణంబొనర్చెదను. లేకున్నచో నతని హస్తంబున మరణమంది వీరస్వర్గము నందెదను. నీవు నన్నాతని కప్పగించితివేని నేను చింతపనుగాని, బలపరాక్రమ సంపన్నుఁడును, శరణాగతత్రాణ బిరుదాంకితుండును నగు హనుమంతుఁ డీరీతి నభయమిచ్చి మరల విడనాడెనని మాత్రము చింతించెదను.

నీవట్లాచరింపఁ దలంపక నన్ను రక్షింపవలెనని యుద్దేశముతో డనే యున్న యెడల, శౌర్యసాహసంబులఁ బూని సంగా మం బున నిలచి నన్ను రక్షించి చతుర్దశ భువనంబుల యందును నీయశశ్చంద్రి కలను వెలయింపుము.

హను—భూపాలా! నీవు నావిషయమై సందియమంది భయము నెం దకుము. నాకంఠమునఁ బ్రాణంబున్నంతవఱకును నాభుజబల పరిరక్షితుండనై నిన్నెవ్వరులు దాకఁ జాలరు. శరణమందినవారిని రక్షించుటకుఁ గంకణము ధరించియున్న నేను రామునకు భీతి ల్లి నిన్నాతని వప్పగింతునని కలనైనను మనంబునఁ దలంప వలదు.

శా. అక్షీణప్రకట ప్రతాపబలశౌ ♦ ర్యంబూనుచున్ వేసహ
స్రాక్షాదిప్ర ముఖుల్ రఘూద్వహు ప్ర ♦ క్షుంబూనగానిమ్ము లో
కక్షోభంబుగ రామభూవరుని సం ♦ గ్రామంబునం దాకి నిన్
రక్షింతున్ భయనుందఁబోకు మికనై ♦ నన్ భూపచూడామణీ.

యయా—ఇప్పటికిఁగదా ధన్యుఁడనైతిని.

హను—యయాతీ! నీవు భయమందక, నా వెనుక నుండుము. (సుగ్రీ వునిఁజూచి) సుగ్రీవా! అటుజూడుము. అదిగో రామలక్ష్మణు లుచాపధరులై యిట్లు వచ్చుచున్నారు.

[విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులు ప్రవేశింతురు.]

రాము—తమ్ముఁడా! హనుమంతునితో మనకుఁ బోరాటంబు దప్పద న్ను. అదిగో హనుమత్సుగ్రీవులు మనకై యెదురు చూ చుచున్నారు.

హను—(రాముని సమీపించి)

మ. హరి నారాయణ జానకీధవ విచి ♦ త్రోత్యద్భుతాశ్చర్య భా
స్కరకోటి ప్రవికాశ స్రకుటరా ♦ కాచంద్ర బింబాననా

సురసంసేవిత పాదపద్మయుగళా ♦ శుద్ధా, త్రైలోక్య సుం
దర పీతాంబర భక్తపోష! రఘునే ♦ తా! రాజకంఠీరవా.

తే. గీ. ఎవనికృపచేత భూమి; నే ♦ నిపుడు వాఁడ
నైతి; నెవ్వాని దయచేత ♦ నలఘు మహిమ
మలరుచున్నది నాయందు ♦ నట్టినీకుఁ
బ్రణుతిఁ గావించుచున్నాఁడ ♦ భవ్యచరిత.

(నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

సుగ్రీ — తే. శాత్రవుండైన వాలిని ♦ సమయఁజేసి
భవ్యకిష్కింధనాకిచ్చి ♦ మహిత కృపను
కన్నబిడ్డ విధంబునఁ ♦ గాచివెలయు
నట్టి నీకు నమస్కార ♦ మనఘమూర్తీ.

రాము—సుగ్రీవా! మనచిరకాల మైత్రి విషయమై నేను విశేషంబుగ నీకు బోధింప నవసరములేదు. అంతయు నీకుఁ దెలిసియే యున్నది. ఈయయాతి విశ్వామిత్రున కేదియో యెగ్గు సలుపుటంజేసి నేనీతనిని వధింతునని ప్రతిజ్ఞఁ బూనినాను. ఈసంగతి దెలియక హనుమంతుండభయంబొసంగెను. ఇప్పుడు దెలిసినది కావున నతనిని విడుచుట మంచిదని చెప్పుచుంటిని.

హను—దేవా! నీవు సమస్త ధర్మాధర్మ సంవేదివి. నీకుఁ దెలియనీదేమున్నది? అధర్మకార్యంబు నెట్లు సేయఁగలను? అందుకు నాచిత్తము సమ్మతించునా!

లక్ష్మ—సుగ్రీవా! నీవైన నియది యకార్యమనియు, యయాతిని మాకప్పగింపవలసినదనియు. నీతనికి బోధింప లేకపోయితివా?

సుగ్రీ—సౌమిత్రీ! అయది యధర్మము గాదా?

లక్ష్మ— మిదీ! మహాధర్మపరాయణునివలె బలుకుచుంటివే! నీవె, త

యుఁ గృతఘ్నుండవైతివి. నీకు రాముండొనర్చిన మేలంతయు మఱుపునకు వచ్చినదా! ఓరీ సుగ్రీవా! యిటువినుము.

ఉ. వాలియొనర్చు బాధలకు ♦ భావమునన్ సహింపలేక; భూ
పాలుని రామమూర్తిఁ బద ♦ ముల్ గను బట్టుచునార్తి యింప; నీ
మేలునుగోరి వాలిని ని ♦ మేషములో ధర ద్రెళ్ళనేసి; త
త్పాలితమైన యీభువికిఁ ♦ బట్టముగట్టుట నాఁడెఱుంగవే?

ఇది మరచిపోయితివి కాఁబోలు. అదియుంగాక ధర్మమనిపలుకు చుంటివి. అగ్రజుని మరణాంతరంబున నాతనిభార్యయగు తారను గూడిన నీకు మేము సేయుమన్నకార్య మధర్మమా!

సుగ్రీ — మీరు నాకుపకార మాచరించియుండలేదని నేనెన్నఁడును బలుకలేదు. అందులకుఁ గృతజ్ఞుఁడనైయుంటిని. దానింగూర్చి మీరిప్పుడు దెప్పినందువలనఁ బ్రయోజనంబేమున్నది? మీరు చేసిన యుపకారంబులకుఁ బ్రత్యుపకారముగా సీతాన్వేషణంబునకై నేనుబడిన శ్రమమంతయు మీకుఁ దెలిసియేయున్నది. నేనురీ సుత నన్వేషించుటకు హనుమదాదులను బంపకపోయి వచో నీ యగ్రజుని సంగతి యేమైయుండునో మీకే తెలియును.

లక్ష్మ — ఔరా! ఎంతవాఁడవైతివి. కానిమ్ము. నీ గర్వమిప్పుడే గ్రక్కించెదను.

రాము — సుగ్రీవా! అనవసర ప్రసంగముతో నేమిపనియున్నది. యయాతినివిడిచి మనమైత్రికి భంగముగలుగకుండ నొనర్పుము.

సుగ్రీ — దేవా! అదితప్ప మరేకార్యమును మమ్ముసేయుమన్నను జేయుదుము. నీతో యుద్ధముసేయవలయునన్నతలఁపు మాకెన్నటికి లేదు. యయాతి ధర్మవర్తనాచార నిరతుండని నీకుఁ దెలిసియేయున్నది. అట్టిచో ననాయాసంబుగ నీ గాధేయుని

మాటలువిని యిట్లు సేయుట పాడిగాదు గావున నాతని రక్షింపుము.

రాము——అట్లయిన నేను జేసినప్రతిజ్ఞ విడువుమందువా ?

హను——అభయమునిచ్చి యిప్పుడు యయాతిని విడువుమందురా ?

లక్ష్మ——మీరు యుద్ధమునందే కృతినిశ్చయులై యున్నట్లు గనుపించుచున్నదే.

హను——యయాతివలన నావంతయు దోషంబులేదని యెఱింగి యాతనిని రక్షించినచో యుద్ధమనవసరమే.

లక్ష్మ——(రామునిఁజూచి) అగ్రజా ! వీరి హృదయంబు లెఱింగితివి గదా ! ఇంక నాలోచింపఁబనిలేదు. (రామునిజూచి)

ఉ. అంచితసంతసంబున ర ♦ ణావనిలోపల శౌర్యవృత్తిమై
మించి పరాక్రమించెదను ♦ మేదినినెల్ల నవానరంబుగా
వించెద; నెల్లదేవతలు ♦ వేడ్కనుబొందగ , నీ యయాతిని
ప్పించెద నీకు నీప్రతిన ♦ వేగముదీర్చుకొనంగ రాఘవా.

సుగ్రీ వునిఁజూచి) సుగ్రీవా !

మ. ఇఁక నీమాటలతోఁబ్రయోజనము లే ♦ దింకైన యుద్ధంబునన్
బ్రకటప్రాభవ ధైర్య శక్తి మెయి ని ♦ ల్వంజూడు మొక్కింత జం
కక; మా రాముఁడుజూచుచుండగను వీ ♦ క న్నిన్ను నారాసజా
ల కఠోరాహతి దెళ్లసేసెదను నా ♦ లంబందు తారాప .

సుగ్రీ ——లక్ష్మణా ! ఎన్నియైనను బలుకవచ్చునుగాని చేయుటమాత్రము దుర్లభముసుమా ?

తే. గీ. మున్ను రావణునిశక్తిచే ♦ మూర్ఛమునుఁగ
నితఁడు సంజీవిఁదెచ్చి నీ ♦ వ్రతచేత

(హనుమంతునిజూపి)

బ తికియుంటివి ; కాదె నీ ♦ పరబలంబు
ధైర్య మేమూలనుండునో ♦ తలఁపుమయ్య.

కానిమ్ము. నీచేతఁబడి సు కృటకు మృ్క్డిరక్కసులని తలంప
కుము. రమ్ము. (ఇరువురును రణంబునకు మోఁసి యుద్ధముచే
యుచున్నారు

లక్ష్మ— సు నిఁ దన్నఁగా పాఱిపోవుచు) (లక్ష్మణుం డతనిని వెంటా
డి చును

రాము—

శా. ఖ్యాతిన్ వాయుజుపక్షమూని మిగులన్ ♦ గర్వంబునుంబూని మ
ద్దాంతప్రాభవ మేర్పడన్ మచల సం ♦ గ్రామంబులో బాఁకగా
సంతోషంబునవచ్చి పారుకపివం ♦ శస్వామి వెన్నంటగాఁ
బంతంబూనక నిల్వుమోయి గుణధా ♦ మా ! నీరచూడామణీ.

[తెఱలో

[అగ జునియాజ్ఞ ననుసరించుచున్నాఁడు]

రాము—హనుమంతునిఁ గాంచి హనుమంతా ! ఇటురమ్ము.

హను—(కరంబులుమోడ్చి) దేవా ! ఏమిసెలవు ?

రాము—నీవునాకుఁ బరమభక్తుండవు. నీయెడల నాకెంత ప్రేమమున్న
దో నీవే యెఱింగియుంటివి. దానింగూర్చి నేను వ ంపనవస
రము లేదు. నాకపవాద వచ్చిన దో నీకపవాద వచ్చినట్లేకదా?
అట్టియెడల నేను జంపుమనన్న యయాతికి నీ నభయమిచ్చుట
దగునా ?

హను—దేవా ! నే నది తెలియక చేసితిని. పిదప బశ్చాత్తాపమందితిని.

రాము—ఇప్పుడు తెలిసినది గావున నిక నతనిని విడువుము.

హను—అభయమిచ్చి మరల విడుచుట ధర్మమైనకార్యమా ? దేవా! నీకుఁ దెలియని పరమధర్మంబు లీజగంబునలేవు. నేనిప్పుడి నీచకార్యము జేసితి నేని లోకులు నన్నతినీచదృష్టితోఁ జూచెదరు. నాయీ) శిరుగ విముక్తినిబొందనట్టువంటి నరకకూపమునఁ బడగలను. ఇట్టి యకార్యమును జేయుమని నన్ను బ్రోత్సాహపఱుప నీకుఁదగునా?

రామ—తెలియక చేసితివి కావున నతనిని విడువవచ్చును.

హను—మహానుభావా! నీవెంత చెప్పినను నాచిత్తం బధర్మోద్యోగంబునకు సమ్మతింపదు. ఈ యయాతినృపాలునిచరిత్రం బంతయు నీవెఱింగియేయుంటివి. ఇతఁడు ధర్మస్వభావుండుగాని దుష్టచరిత్రుఁడుగాఁడు. ఈకోపస్వభావుండైన విశ్వామిత్రుఁడు ముంను గదన్ను బూజింపలేదని కోపమూని యున్నవి రెండును, లేనివి రెండును గల్పించి నీతోఁగొండెంబులను బల్కఁగా నీవు నమి యీతనిని వధించుటకుఁ బ్రతిజ్ఞబూనితివి. ఇయ్యది నీవుచేయవలసిన కార్యముకాదు. కావున నాయందుంచు కృపచేతను, యయాతిని రక్షించి, తి లోకఖ్యాతిఁ గాంచుము.

విశ్వా—(కోపముతో) ఏమీ! హనుమంతా! నీవు మమ్ముగూడ ధిక్కరించుచుఁ బలుకుచుంటివే!

హను—గాధేయా! ఇందు ధిక్కరించుటయేమున్నది. నీసంగతి యెవరికిఁ దెలియదు. నీవు సహజకోపస్వభావుండవు. ఒకరిబాగోర్వవు.

రాము—హనుమా! పెద్దలను దిరస్కరించుట నీకుఁ దగదుసుమా!

హను—ఇందు తిరస్కార మేమియును లేదు. ఉన్నదున్నట్లు వచించితిని.

రాము—సరియే. ఇప్పుడది యాంతయునేల? యయాతిని విడిచెదవా లేదా?

హను—అది తప్ప నీవేది యాజ్ఞయిచ్చినను జేయుదును.

రాము—నీవు నాతో యుద్ధముసేయుటకే నిశ్చయించితివా?

హను—నీవు నన్నుఁ జూచియైన యయాతిని రక్షింపకపోయినచో న య్యదియే నిశ్చయము.

రాము—ఔరా! హనుమంతా!

తే. గీ. పరమభక్తుండ వంచును ♦ భావమందుఁ
దలఁచితినిగాని యీరీతి ♦ దలఁపనైతి
పామునకుఁ బాలువోసిన ♦ భంగియయ్యె
భవ్యభవదీయ మైత్రి హా ♦ న్మంత యిపుడు.

ఇంత కృతఘ్నుండవని యెన్నఁడు నెంచలేదే.

హను—దేవా! నేను నీతో యు ముసేయవలయునన్న తలంపెప్పుడు ను బూనియున్నవాఁడను గాను. ఇయ్యది కాలగతినిఁ బట్టివ చ్చినది. మున్ను నీవు సీతంగోల్పోయి యరణ్యంబులఁబడిచరించు చు ఋష్యమూకంబున కరుదేర, మీకును సుగ్రీవునకును నేనే కదా మైత్రి ఘటించితిని సీతాన్వేషణంబునకై మరియొక్కరి క శక్యమైన యంభోరాశిని దరించి నేనేకదా లంకఁజొచ్చి, సీతా మహాదేవింగాంచి మరలివచ్చి యామెవార్తందెలిపి మనువంశం బును నిలఁబెట్టితిని. సంగరంబున రావణునిశక్తిచే మూర్ఛము నింగిన లక్ష్మణుని బ తికించుటకై నేనేకదా సంజీవిఁదెచ్చితిని. కరుణఁ గోరియేకదా నేనింత శ మపడితిని. అట్టిచో నేను నీతో నిష్కారణవైరంబు బెట్టుకొందునా! అట్లెన్నటికినిఁ దలం పకుము. ఇప్పుడైనను నీకృపాబలంబె యూఁతగాఁగైకొని, య యాతిని రక్షించెదను.

రాము—మారుతీ! ఒకవేళ నీవు శంకరవరంబున జ ంచినాడను గదా! నాకేమి భయంబని తలంచి గర్వించియుంటివేమో నాప తి దీరుకొనుటకై నిన్ను విడుచువాఁడనుగాను.

[పరమేశ్వరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]
(అందఱును నమస్కరింతురు.)

పర—రామా! భక్తునితోఁ గయ్యంబునకుఁ గడఁగితివా?

రాము—పరమేశ్వరా! సమస్తంబు నెఱింగియుండియు నిట్లనెదవేల

పర—గతించినదానికేమి? విశ్వామిత్రుఁడు తాను జేసిన ప్రతినదా వకులుకొనుచున్నాఁడు. కావున యయాతి సంరక్షణ నీకవశ్యము కర్తవ్యమైయున్నది. దీనంజేసి నీకు ధర్మహాని లేదు.

రాము—ఆ ననుసరించెదఁగాక! (యయాతింజూచి) యయాతీ! ఇటు రమ్ము. భయంబుఁబాయుము.

యయా—(రామునకు నమస్కరించును.)

రాము—హనుమా! కాలగతిసిబట్టి యీస్వల్పకలహంబు మానకుఁ గలిగినది. ఇయ్యది నీవింక మఱచిపొమ్ము.

హను—

శా. దేవస్త్వచ్చరితు నిన్నును మదాం ♦ ధీభూతచిత్తుండనై
భావింపంగను లేక జన్యమున భూ ♦ పాలాగ్రణిం గావఁగా
నీవైరంబుదలంచి గర్వినయి నే ♦ నిప్పట్లనీ దాఁకి యే
మేమోభాషల నాడినాఁడ నిఁకఁ దం ♦ డీ నన్ను మన్నింపవే.

(నమస్కరించును

రాము—హనుమా! లెమ్ము లెమ్ము.

తే. గీ. మద్యశమ్మువృ బొందింప ♦ మదిఁదలంచి
యీయయాతి నభయంబు ♦ నిచ్చినావ
టంచు మాకు సంబంధుఁడ ♦ వంచువాఁడ
వితతవిద్యాప్రసాద! మా ♦ రుతికుమార.

*కాలగతింబట్టి వచ్చినదానికిఁ జింతిపకుము.

శ్యా—(హనుమంతునిజూచి)

హరకారుణ్య వరప్రభూతుఁడవు వే ♦ దాంతార్థవిజ్ఞానశా
స్త్రరహస్యాగమ వేది వౌర యరు; భూపతి ♦ ప్రద్యుమ్నుఁ డామన
చ్చరణాంభో రుహచింతనారతుఁడ వై ♦ స్వార్యప్రభావుండవుఁ
సరియెవ్వా రలు నీకు భూతలములో ♦ నన్ ! శ్రీమరున్నందనా.

నుమంతా మీకిపుడు నీపోరాటంబు గల్గించి కారణంబసూ
యకాదు. మీయిరువురిచిత్తంబుల నరయఁదలంచి యిట్లు
చ్చితిని. రాముని యందున్న నీభక్తి వర్ణనాతీతంబని నాకిప్పుడు
దెలిసినది.

ము—హనుమా ! యాయాతి రక్షింపఁబడెను. ఇంక నీకేమి కావ
లయును.

హ—నీకటాక్షము మెప్పుడును నాపైనుండుటయే నాకోరిక. మరియు ని
ట్లగుఁగాక !

మంగళమహా శ్రీ శ్రీ శ్రీ .

భూతలమునన్ బ్రజలు ♦ భూరిసుఖముల్ కనుచు
బుణ్యాత్ములై వెలయుఁగాతన్
నీతముగవర్షములు ♦ నేలబడగానెపుడు
నింపుఫలమీయుత పొలంబుల్
ఖ్యాతిగనురాజు నెడఁ ♦ గాంచుత జనంబులతి
గౌరవము భక్తి నని శంబున్
జేతయును ధర్మగతి ♦ నిన్ దొలగకన్ పుడమి
నిన్ సతము నేలు తతిర క్తిన్.

ఇది షష్ఠాంకము
సంపూర్ణము.

చదివితీరవలయును! కొనితీరవలయును!!

వేశ్యామధురం 1 వ భాగము.

రెండవకూర్పు, క్రొత్తముద్రణము మేగలవు వెల 1-0-0.

ఇందు వేశ్యల మాయోపాయములు, వేశ్యలకై విటులుపడు పాట్లు, వారు పడు పరితాపము, మొదలగునవి కలిగి మొదటినుండి తుదవరకును కడుపుబ్బనవ్వుపుట్టించును. ఇట్టిదిమున్నెవ్వరిచేతను రచింపబడి యుండలేదు. కథాసంగ్రహముగ ఇందు వచ్చు బొతాఖా సుబ్బరామయ్య పంతులు ఫాన్సు, పూటకూళ్ళ పిచ్చియొక్క తాలాడి తమాషాలు, హోటల్సులోని అల్లరులు, సత ములలోని గడిలు డాక్టరు కొండయ్యనాయుడు వైద్యము, వెంకటేశ్వరరావుగారి సరసుడు పడినకష్టములు, విటశేఖరులకు వేశ ల సంతన త్యాగితా నయనంబులవలన కలిగిన లాభములు. మె సీలను వేశ్యయొ మాయలు, పోలీస్ ఇనస్పెక్టరు ముకుందరావు జవానును ఇబ పి సాహేబ్ యొక్క సంభాషణయు, తిరువెంగళమ్మయను వైష్ణవ చిదాని వ భిచారము, జంగం నాగలింగం, కంసాలి వీరయ్య, రామాజచార్యులు, రామన్న పంతులు, చినరాజు సెట్టి యొక్క పాట్లు, నాటకములలో వేషములువేయు వారిచర్యలు, కవీశ్వరులయొ క్క పోట్లా మొదలగునవి చదివినయెడల, తప్పక కడుపుబ్బ నవ్వు పుట్టకమాన దీనియందు ముఖ్యముగా, సరసులను సానులు యెట్లు మోసపు దిన్నీ, సానులను సరసులెట్టి దగాచేయునదిన్నీ, చక్కగా వివరింపం యున్నది. వేశ్యలకు కూడా నుపయోగించు రీతిని చక్కనిజావళీ పాటలు, పద్యములు జేర్చబడియున్నది. ఇందలి భాషకు నియమ సరింపక యథేచ్ఛముగా వ్రాయబడుటచే యందరికిని సులభ తెలియును. వేయేల ఈగ్రంథమును వేశ్యలుగాని విటశేఖరులు చదివినయెడల తప్పక సన్మార్గ ప్రవర్తులగుటకు సందేహములేదు.

శ్రీ ... న ఆంధ్ర భాషానిలయము

..1125, నాంపల్లి, హైదరాబాదు.

★ ★ ★

...ర్వ సభ్య సభ

ది. 3-3-1980 ఆదివారం ఉదయం 9 గంటలకు నిలయమందిరము ... సర్వసభ్య సమావేశమగును గాన సభ్యులందరు సకాలమునకు ... య ... ర్థితులు.

సభ్యులు ... సూచనలు చేయదలచిన యెడల వాటిని వ్రాత పూర్వకముగా ... 1980 లోగా పంపగోరుచున్నాను.

కార ని ... వర్గమునకు పోటీ చేయదలచుకొన్న సభ్యులు వారి అభ్య ... వ్రాతపూర్వకముగ 15-3-1980 లోగా కార్యదర్శికి పంప... ను.

ఇట్లు

బి. యం. కృష్ణమూర్తి

గౌరవ కార్యదర్శి

(తిప్పిచూడుడు)